ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 2 mei 2015

De Tweede Wereldoorlog 70 jaar voorbij

Tentoonstelling Guera na Kòrsou?!

Verhaal van twee kampoverlevenden

Droevige relaas van onderduikbaby Lotje

Belang raffinaderij Aruba en Curaçao

Pagina 8 t/m13

Inhoud

1 Voorpagina

2 Inhoud

3 Uitgelicht

4 Gezondheid

5 Eten & drinken

6&7 Literatuur

8t/m13 De Tweede Wereldoorlog 70 jaar voorbij

14 Recht

15 Puzzels

16 Bestemming Curaçao

Foto van de week.

Ook in hun schaarse vrije uren gaat het werk voor sommige mensen gewoon door. Frans Heiligers licht toe: Op een late namiddag, nippend aan een koud biertje aan het strand, zag ik ineens een mooi beeld voor me dat ik mijns inziens met succes meteen heb vastgelegd. En niet eens op mijn professionele camera! Ik heb de foto getiteld 'Net voordat het licht uitgaat…'

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Colofon

BLADMANAGER Linda van Eekeres
email: napa@amigoe.com
telefoon: 7672000

EINDREDACTEUR Hans Vaders

VORMGEVING Wendela Ataliede, Linda van Eekeres, Sarah Kuiper, Oscar Vanegas

STAGIAIRE Merlin van Mil

VOORPAGINAFOTO Schutters 'aan het werk' bij het Waterfort. Collectie Nationaal Archief

Aan deze Ñapa werkten mee:

Marja Berk
Marius Bremmer
Monique Casimiri
Hans de Haan
Brede Kristensen
May Voges
Miriam de Windt
Michelle Wever
Ken Wong

Thuis.

Rond en dik

Ik sprak met een collega over Curaçao en wij kwamen al snel op het onderwerp gewicht. Zij is het type vrouw dat haar hele leven dik is geweest, dat alle diëten ooit heeft uitgeprobeerd en nu al jaren zeer gelukkig is met haar dikke lijf. Geen dieet volgt ze meer, ze heeft geaccepteerd dat zij nooit slank zal zijn. Ze heeft een slanke man, dus samen zijn ze gemiddeld.

Monique Casimiri

In Nederland is dit altijd een issue. Als ze ergens nieuw is voelt ze altijd dat er van haar gevraagd wordt om uitleg over haar lijf. Inmiddels heeft ze geleerd om daar ook gehoor aan te geven. Liever zelf even uitleggen hoe ze erover denkt, dan via de wandelgangenpraat horen hoe anderen erover denken. En in Nederland denkt men heel veel. Ze denken toch wel negatief over mensen met overgewicht. Je hoort regelmatig dat er gezegd wordt dat deze mensen hun best niet doen om dun te worden. Dat elk pondje door het mondje gaat, dat ze niet goed voor zichzelf zorgen.

Ik kan u vertellen. Mijn collega zorgt heel goed voor zichzelf, ze doet inderdaad haar best niet (meer) om dun te worden en waarschijnlijk gaat ook ieder pondje door het mondje, maar ze heeft er vrede mee. Alleen haar omgeving niet. En met omgeving bedoel ik niet alleen de mensen die zij persoonlijk kent, nee, ik heb het ook over de omgeving die televisie heet. Dik zijn mag blijkbaar niet. Afslankprogramma's blijken populairder dan ooit. De presentatrice is het dunste mens dat ik ooit gezien heb. Daar kijken die mensen met een dik lijf dan de hele tijd tegenaan. Misschien doen ze het wel expres om te confronteren. Dikke mensen worden ook vaak niet serieus genomen in het nieuws. Ze doen er wat lacherig over en worden vaak dom gevonden. Want slimme mensen weten toch beter en die zorgen voor zichzelf.

Nou, mijn collega is zeker niet dom. Allesbehalve. Als directeur van een school straalt ze uit dat ze ook directeur is van haar eigen lijf. Ga daar maar eens omheen. Ze kwam een paar weken geleden helemaal opgewonden en blij bij mij zitten. Haar ogen straalden en ze vroeg: 'Raad eens waar ik naartoe ga op vakantie?' Als mensen zo blij, speciaal bij mij komen zitten dan antwoord ik: "Niet naar België of Duitsland." Zoveel common sense heb ik wel ontwikkeld. Dus ik zeg: "Ik vermoed naar Curaçao." "Jaaaaa…", gilt ze het uit. Helemaal verrukt bij het idee. Ik vraag haar of ze er al eens is geweest en ja zegt ze, een paar jaar terug. Ze vond het toen geweldig. En het mooiste wat haar is bijgebleven is haar zwemavontuur met dolfijnen. Het was nog even spannend om zich in een wetsuit te hijsen. Haar man, lang en dun kreeg het pak met gemak aan, maar zijn armen en benen staken er aan alle kanten uit, die pijpen waren te kort. Zij kreeg het pak met veel moeite over haar lichaam aan waarna ze bij armen en benen enorm veel pak overhield. Na het zwemmen mochten de pakken weer uit en terwijl zij het pak afrolt en zich bewust is van haar dikke lijf in badpak hoort ze op gepaste afstand dat ze wordt nagefloten. De rest van de vakantie heeft ze zonder T-shirt, alleen in badpak genoten van de Curaçaose stranden.

Uitgelicht.

Franciscus & Franciscus

Instituto Bueno Bista presenteerde dinsdagavond het resultaat van het kunstenaarsduo dat sinds januari te gast was bij het kunstinstituut. Franciscus & Franciscus, bestaat uit schilder Frans en grafisch designer/kunstenaar Rienus Franciscus. Zij maakten een serie foto's met de uitstraling van een staatsieportret. Onder anderen van Stanley Brown en Rina Penso. Daarnaast kwam het schilderij Curaçao Allegory tot stand, waarin de oplettende kijker verwijzingen zal ontdekken naar klassiekers als Het offer van Isaak van Caravaggio en het sprookje De Bremer stadsmuzikanten van de gebroeders Grimm.

Foto's: **Ken Wong**

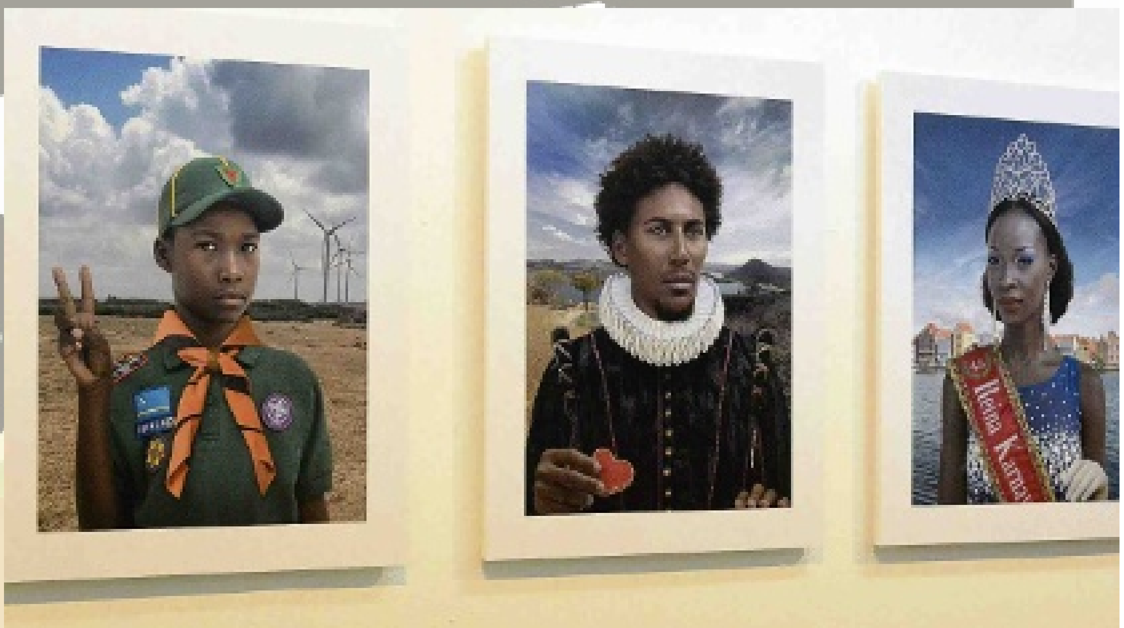

Medisch.

Hoe werkt ons immuunsysteem?

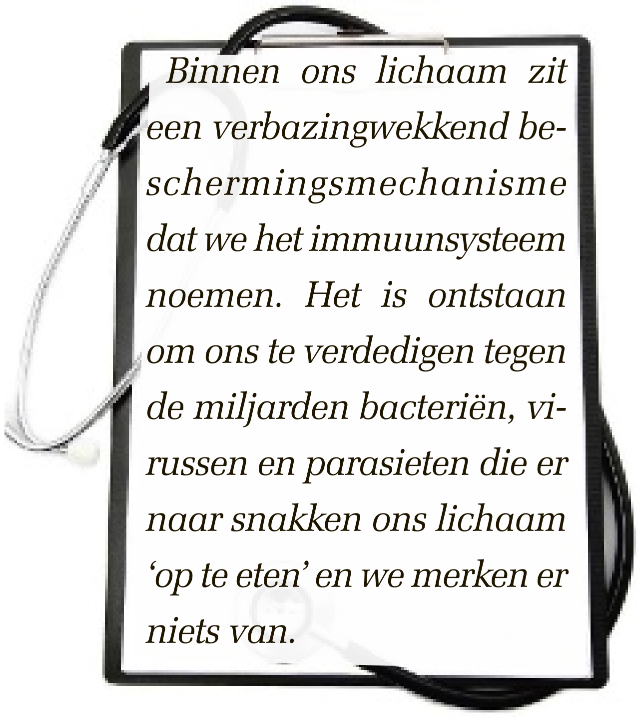

Tekst: **Hans de Haan**

Gedurende al die jaren dat ik deze artikelen schrijf, is het nooit bij me opgekomen over dit unieke afweersysteem van ons lichaam te schrijven, terwijl het eigenlijk een onmisbaar onderdeel is van het proces om gezond door het leven te gaan.

Dit komt natuurlijk door het feit dat het onzichtbaar is, want al die processen spelen zich af op het niveau van cellen en die zijn alleen zichtbaar door een microscoop. Wat al die cellen in ons lichaam doen, gaat daarom aan ons voorbij, want we kunnen ons er niets bij voorstellen. Toch is het goed om op de hoogte te zijn van de belangrijkste aspecten van ons immuunsysteem. Het is bovendien een zich snel ontwikkelende wetenschap die steeds belangrijker wordt voor de genezing van bepaalde soorten van kanker, de zogenaamde immunotherapie.

Opbouw immuunsysteem

Ons afweersysteem beschikt over drie barrières: de fysieke barrière, de algemene of a-specifieke afweer en de specifieke afweer. Het zal niemand verbazen dat de huid de belangrijkste fysieke barrière is, maar ook onze luchtwegen en ons hele spijsverteringskanaal - van mond tot anus. Al die organen van dat kanaal - mond, slokdarm, maag en darmen - zijn bedekt met slijmvlies dat vol zit met afweersystemen tegen ziekteverwekkers. Zelfs het oogvocht doet mee door middel van enzymen.

Algemene afweer

De algemene afweer richt zich niet op één ziekteverwekker, maar op alle lichaamsvreemde stoffen die in het lichaam terechtkomen. Verschillende typen witte bloedcellen spelen hierbij een hoofdrol. Ze vormen een snelle verdediging die geen onderscheid maakt tussen de soorten indringers.

De zogenaamde monocyten, een speciaal type witte bloedcel, ontwikkelen zich tot macrofagen - te vergelijken met een stofzuiger - die niet alleen lichaamsvreemde cellen, maar ook bacteriën opnemen en verder beschadigde en dode cellen.

Een ander type witte bloedcel is de granulocyt waarvan drie soorten bestaan, de neutrofiele, eosinofiele en basofiele granulocyten. De twee eerstgenoemde soorten kunnen ook indringers opnemen en daarnaast beschikken ze over granula (korreltjes in het cytoplasma) die enzymen bevatten die kunnen worden afgegeven. Die enzymen helpen weer bij het doden en verteren van stoffen. De basofiele granulocyten bevatten granula die histamine bevatten - een stof die een rol speelt bij allergische reacties. Tenslotte zijn er nog de natural-killer-cellen die andere cellen direct kunnen vernietigen. De fysieke barrière en algemene afweer vormen gezamenlijk het aangeboren immuunsysteem en deze eerste verdedigingslinie is al vanaf de geboorte aanwezig.

Specifieke afweer

Voor dit onderdeel van het immuunsysteem worden van de witte bloedcellen de zogenaamde lymfocyten ingezet, die zich richten op specifieke ziekteverwekkers. Het bijzondere van deze lymfocyten is dat ze een soort geheugensysteem hebben, waardoor ze bij een nieuw contact met dezelfde ziekteverwekker direct in actie komen om die te vernietigen. Op het celmembraan van lymfocyten zitten namelijk receptoren die passen op een specifiek eiwit - het antigeen - dat zich bevindt op de buitenkant van een ziekteverwekker. Hierdoor kan een lymfocyt ziekteverwekkers herkennen en bij een nieuwe ontmoeting snel en krachtig reageren. Dit is ook het principe achter vaccinatie en immunisering, uiteraard na een eerste contact.

Dit systeem wordt dus gedurende het hele mensenleven opgebouwd. Er zijn B-lymfocyten die in het beenmerg worden gevormd en T-lymfocyten die worden aangemaakt in de thymusklier (zwezerik). Deze specifieke cellen die tientallen jaren kunnen blijven leven, produceren de onmisbare antilichamen of antistoffen. Dit zijn eiwitten (gammaglobulinen) die het lichaam beschermen door andere immuncellen te helpen ziekteverwekkers op te nemen, door toxische stoffen te inactiveren en door bacteriën en virussen rechtstreeks aan te vallen. Elke antistof bestaat uit twee delen. Eén deel is gespecialiseerd in binding aan een specifieke ziekteverwekker, het andere deel bepaalt de klasse van de antistof: IgM, IgG, IgA, IgE of IgD. Tenslotte zijn er nog aanvullende afweersystemen - het complementsysteem en de cytokinen - met gespecialiseerde taken, maar het zou te ver voeren om hier nader op in te gaan. Voor weetgierigen is dat allemaal gemakkelijk op internet op te zoeken.

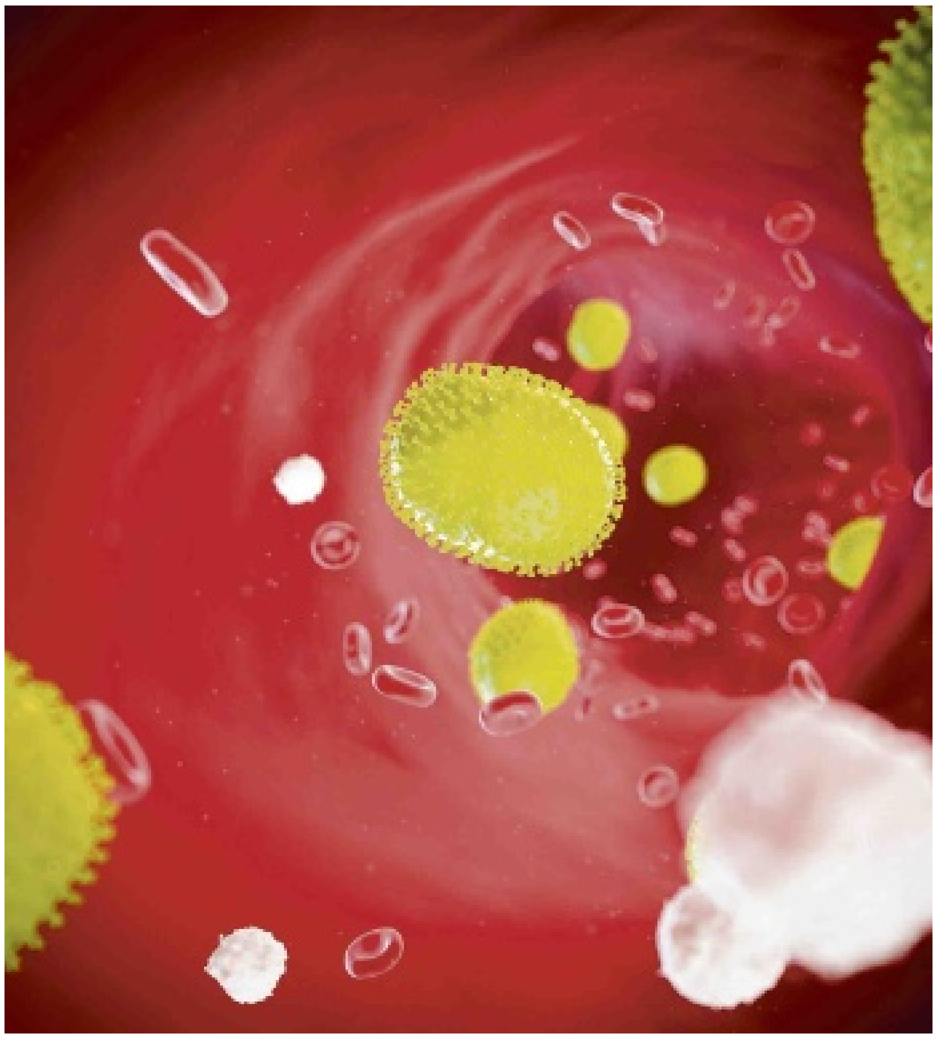

Veroudering

Het afweersysteem verandert tijdens het leven. Bij de geboorte is er nog geen sprake van een volledig functionerende, specifieke immuniteit. Wel hebben pasgeborenen antilichamen van de moeder die tijdens de zwangerschap de placenta zijn gepasseerd. Deze antilichamen en die welke het kind via de borstvoeding bereiken, beschermen het kind totdat de eigen afweer ontwikkeld is.

Met de leeftijd neemt de effectiviteit van het afweersysteem af. Het oudere lichaam is minder in staat om lichaamseigen van lichaamsvreemd te onderscheiden en is slechter in staat om op een nieuwe ziekteverwekker te reageren, waardoor auto-immuunziekten op latere leeftijd meer voorkomen.

Er zijn wellicht lezers die inmiddels wat duizelig zijn geworden van al die verschillende cellen die heftig 'oorlog voeren' tegen al die indringers die ons belagen. Zo werkt de natuur nu eenmaal en het is toch wel interessant om te weten op welke manier dit gebeurt. Bovendien zal er steeds meer nieuws komen over de verrassende resultaten van de veelbelovende immunotherapie.

Dit onderwerp zal steeds meer de aandacht vragen van het algemene publiek. Bovendien kan ik na deze inleiding in een volgend artikel beter aandacht schenken aan het onderwerp van auto-immuunziekten, waaraan veel mensen lijden. Verder zal ik in de rubriek 'Wetenswaardigheden in de Geneeskunde' regelmatig aandacht schenken aan de vorderingen op het gebied van de immunotherapie.

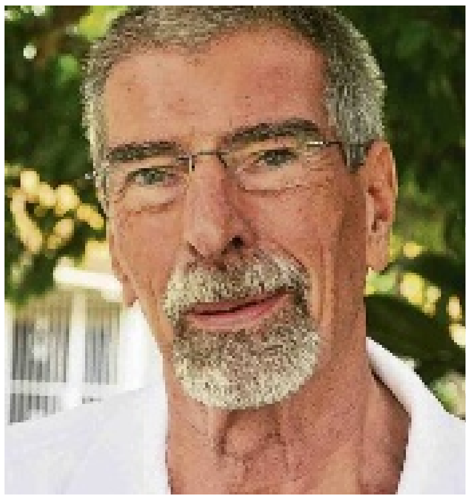

Hans de Haan is arts en jarenlang actief geweest als medisch adviseur bij diverse instanties.

Food for thought.

Jachtschotel maken zonder te jagen

Een jachtschotel is lekker, eenvoudig en arbeidsbesparend. Oorspronkelijk op basis van restjes wild, aardappelen en uien. Deze week voor u een basisrecept met rundvlees om een goede jachtschotel te maken.

Tekst: **Miriam de Windt**

Zoals u kunt merken is jachtschotel toch een bijzonder gezond gerecht. Het is wel zwaar verteerbaar door het stoofvlees en door de bijna 400 gram puree per persoon. Minder puree is mogelijk. De laag puree wordt dan dunner over het vlees.

U hoeft alleen groente te serveren bij een jachtschotel voor een complete warme maaltijd. De groente kunt u het beste helemaal zonder vet klaarmaken of een rauwkostsalade met dressing zonder vet maken. Voor ons tropische klimaat past een frisse rauwkostsalade beter.
In basiskookboeken komt u recepten voor jachtschotel en filosoof samen tegen. Of u nu een jachtschotel maakt of filosoof, veel verschil is er niet. Traditioneel is jachtschotel een herfst/wintergerecht. De Engelse shepherds pie of cottage pie vertoont veel gelijkenis met de Hollandse jachtschotel.
De naam is afkomstig van 'jagen'. Vroeger werd het gemaakt met wild dat pas was gejaagd. Jagen op wild gebeurt tegenwoordig amper meer. Reden waarom nu een jachtschotel vaker gemaakt wordt met rundvlees dat altijd verkrijgbaar is.
Er zijn meerdere varianten van jachtschotel. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om bonen toe te voegen aan de jachtschotel, of gehakt te gebruiken in plaats van runderpoulet of runderlappen. U kunt ook een vegetarische jachtschotel maken met alleen gestoofde bonen (bijvoorbeeld bruine bonen of capucijners). In plaats van puree, wordt jachtschotel/ filosoof ook gemaakt met schijfjes aardappel.
Het is een ovenschotel die zeer geschikt is voor restverwerking. Een voordeel is dat u jachtschotel van tevoren kunt maken. Vlak voor de maaltijd hoeft u deze alleen in de oven te doen. Met andere woorden, arbeidsbesparend. Echter, indien u jachtschotel gaat maken van restjes, dan het liefst niet te lang wachten om deze op te maken.
Ovenschotels zorgen voor de nodige variatie en verrassing op tafel. Versier de bovenkant van de jachtschotel met schijfjes appel, ui-ringen of simpelweg figuurtjes in de puree en u heeft een feestelijk ogende maaltijd. 'Veranderen van spijs doet eten', is het gezegde.

Analyse recept

Gewenste voedingsstoffen: vezels, kalk, ijzer, vitamine A, B1, B2 en C. Ongewenste voedingsstoffen teveel aanwezig: vetten, verzadigde vetten, cholesterol, zout. Vezels, kalk, ijzer en de vitamines: worden voor een groot deel geleverd door de aardappelen. De vezels en vitamine C komen nagenoeg uitsluitend van de aardappelen.
Het vlees is ook een leverancier van kalk, ijzer en de B-vitamines in het recept. Wijn, ui en de bouillon dragen bij aan het ijzer. Vitamine A wordt ook geleverd door de boter. Vetten, verzadigde vetten en cholesterol: deze komen van het vlees en de boter. Voor de hoeveelheid is uitgegaan van aardappelpuree zonder boter.
Om deze ongewenste voedingsstoffen te minderen, kunt u na het fruiten van appel en ui en het bruinbakken van het vlees, de boter die in de pan overblijft afgieten. Het vlees verder stoven met alleen het aanhangend vet en vocht dat in het recept wordt aangegeven. Ook kunt u kiezen voor een mager soort rundvlees.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932

Voedingswaarde voor 1 portie:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH V
Calorieën kJoules	675 / 2835	34 %
Natrium	529	26 %
Eiwitten	36 g	36 %
Kalk	138	20 %
Vetten	16 g	24 %
IJzer	5 mg	33 %
Verzadigde vetten	9 g	45 %
Vitamine A	271 mcg	34 %
Cholesterol	102 mg	37 %
Vitamine B1	0,34 mg	34 %
Koolhydraten	61 g	25 %
Vitamine B2	0,37 mg	28 %
Voedingsvezels	9 g	29 %
Vitamine C	27 mg	38 %

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May.

Ingrediënten:
1 pond runderlappen met een randje vet, in stukjes
zout en vers gemalen zwarte peper
tarwebloem
60 gram ongezouten roomboter
2 flinke uien, gepeld en klein gesneden
1 grote zure appel, geschild en in stukken gesneden
2 laurierblaadjes
8 geplette jeneverbessen
2 kruidnagels
12 zilveruitjes
1 glas rode wijn, voorverwarmd
1 eetlepel azijn
2 deel bouillon
aardappelpuree van 3 pond aardappelen.

Bereidingswijze:
Het zout en de peper door de bloem mengen.
De stukjes vlees door de bloem halen.
De boter verhitten en de uien en de stukken appel erin fruiten.
Appel en ui uit de pan nemen en in de achtergebleven boter de stukjes vlees aan alle kanten bruin bakken. De appel en ui weer toevoegen, de specerijen en de zliveruitjes.

De warme wijn erover schenken, de azijn en de bouillon, goed roeren en alles 11/2 uur op een klein pitje laten pruttelen.
Intussen de aadappelpuree maken, naar smaak wat nootmuskaat toevoegen.

Het vlees met de saus naar een vuurvaste schaal overhevelen en met de puree afdekken. Hier en daar een klontje boter op de puree leggen en in een hete oven (400/450 graden Fahrenheit) een korstje laten krijgen.

Voor 4 personen.

Eet smakelijk,
May

Henry Habibe over Aruba in

Bestaat er zoiets als een Arubaanse literatuur, een traditie van Arubaanse auteurs die over Aruba schrijven? Over die vraag heeft Henry Habibe een uitvoerige studie geschreven. In plaats van een saaie tekst over geschiedenis van een literaire traditie, blijkt 'Aruba in literair perspectief, Tussen traditie en vernieuwing: 1905-1975' tot verbazing van Ñapa-recensent Brede Kristensen een levendig boek.

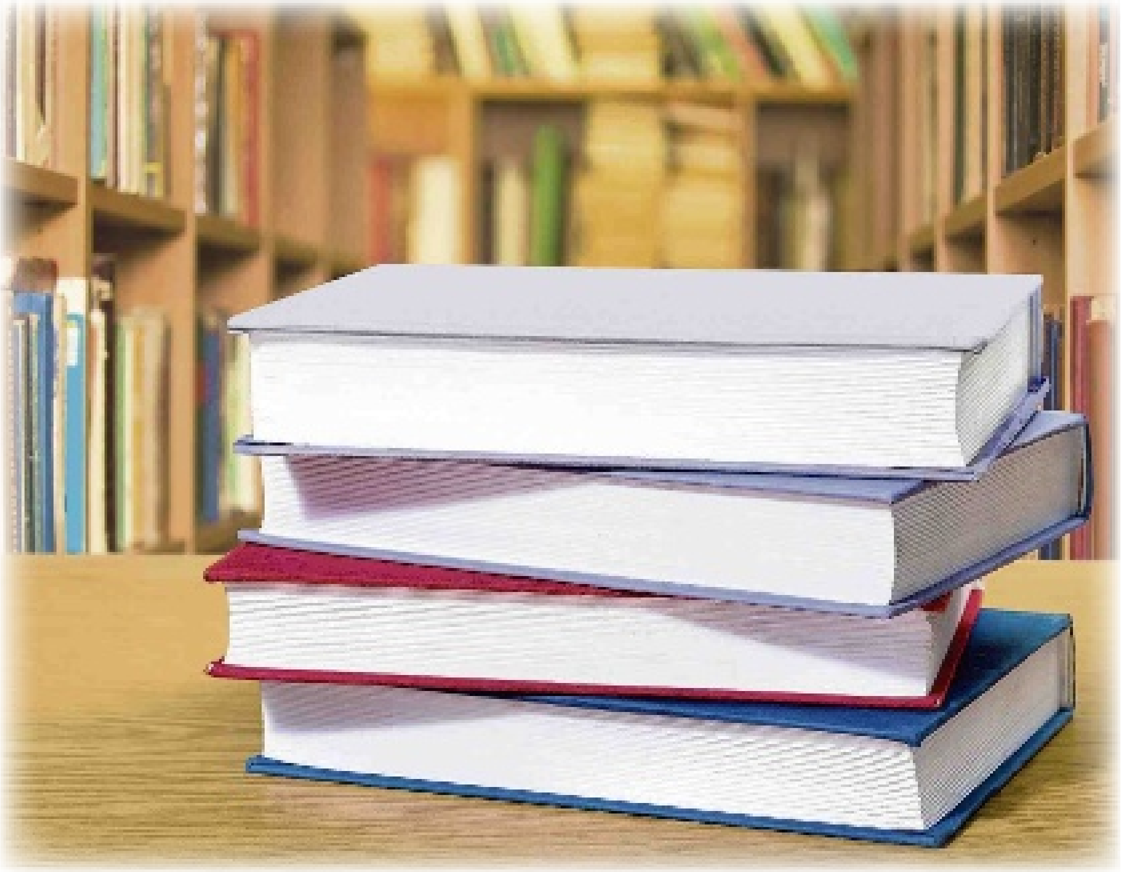

Tekst: **Brede Kristensen**

Na de afschaffing van de slavernij kregen twee mensen woorden met elkaar; de man was slaaf geweest en de vrouw slavin. Maar de man trouwde een Mulattin en de vrouw kreeg een van de hoge heren tot levensgezel. Ze verbeeldde zich dan ook heel wat. Zo was ze eens erg beledigd, omdat de gewezen slaaf haar durfde aan te spreken. 'Waar haal je de moed en de vrijheid vandaan om mij aan te spreken?' blafte ze de man toe. 'O' antwoordde deze laconiek, 'zou je het zo graag willen weten? Die vrijheid heb ik genomen toen we indertijd cochenilla planten bij de Canashito'.

Ziehier een van de verhalen uit Ons eilandje Aruba van Laura Wernet-Paskel (1911-1962) waarover Henry Habibe uitvoerig schrijft in zijn studie over de vraag of er zoiets als een Arubaanse literatuur bestaat. Om die vraag te kunnen beantwoorden heeft hij gezocht naar teksten 'die een Arubaanse sfeer weergeven'. Oftewel teksten die Aruba tot onderwerp hebben. Om nog preciezer te zijn, het gaat Habibe om de zijns inziens fundamentele vraag 'welke teksten dit eiland op literaire wijze tot uitdrukking brengen'.
Een intrigerende vraag, omdat het een vraag is waarop geen antwoord mogelijk is. Maar daarom nog geen zinloze vraag! Op serieuze vragen is zelden een antwoord mogelijk. Aruba literair tot uitdrukking brengen? Dan moet je dus weten wat en hoe Aruba is, om vervolgens te onderzoeken of bepaalde literaire teksten dat vooraf gedefinieerde Aruba literair verbeelden. Punt is echter dat Aruba niet te definiëren is. Bovendien zijn literaire teksten zelf uitdrukking van Aruba. Geen landkaarten, maar vormen van reflectie die de lezer tot verdere reflectie uitnodigen. Schrijven en lezen, bespreken en onderzoeken zijn onderdeel van de literaire cultuur. Inclusief deze studie van Habibe. Wie dit boek leest zal (hopelijk) meer teksten gaan lezen of herlezen, zal anders over Aruba en zichzelf gaan denken. Dus: Aruba eeuwig in wording. Ik kom er straks op terug.

Levendig boek

Laat me eerst zeggen dat ik deze studie van Habibe met buitengewoon veel plezier heb gelezen. Ik verwachtte weer zo'n typisch saaie tekst over de geschiedenis van een literaire traditie. Niets daarvan. De hoofdstukken over Arubaanse dichters en schrijvers zijn een genot om te lezen. Zeer informatief. Bovendien een levendig boek, omdat het een verslag is van een tocht. Doel van de tocht om uit zoeken of er een Arubaanse literatuur bestaat, een traditie is van Arubaanse auteurs die over Aruba schrijven. Wat mij opvalt is dat de auteur al schrijvende hardop denkt waardoor de lezer vanzelf gaat meedenken. Niet wetend wat het onderzoek zal opleveren, is het spannend bovendien.
Dat houdt ook in dat Habibe, zoekend naar een inzicht of een oordeel, soms met deze, dan met die maat meet. Een voorbeeld. In 1907 schreef Fechi Beaujon een gedicht, getiteld Atardi. In dit gedicht bezingt hij het gelukkige leven op het land tegen de tijd dat de avond valt. Na een dag van hard werken keren de mensen terug naar huis. Moe doch tevreden en 'gelukkig met zijn gezin, eet hij van het brood dat hij verdiende', dankende God 'voor het beetje dat hem die dag was toebedeeld'. De stemming is dus behoorlijk anders dan in het beroemde Curaçaose 'Atardi' van Corsen, dat twee jaar eerder verscheen. Terecht wijst Habibe op diverse interessante stijlfiguren in Beaujons gedicht, maar voor het overige klinkt het allemaal nogal sentimenteel. Zag het leven van de gewone Arubaan er werkelijk zo ongecompliceerd uit? Als hij op zijn onderzoekstocht later stuit op een anoniem gepubliceerde novelle, Matrimonio sin Amor (1963) merkt hij kritisch op dat hier 'de situatie als probleemloos wordt voorgesteld... en dat de novelle veel weg heeft van de 'sentimentele romans die vroeger op Curaçao werden geschreven'. Die maakt dus geen deel uit van de literaire traditie? Atardi van Beaujon wel? Dergelijke inconsistenties komt de lezer tegen, maar omdat ze accentueren dat de auteur zoekende is, stoorden ze me allerminst.

Zoektocht

Op zijn zoektocht kwam hij uiteraard een grote verscheidenheid aan teksten in diverse talen tegen. Aan welk criterium moest een tekst voldoen om aandacht te krijgen, om als deel van de Arubaanse literaire traditie te worden beschouwd? Habibe pakte het pragmatisch aan. Hij koos teksten met literair stilistische kwaliteiten en Aruba als onderwerp. Dat lijkt me een verstandige aanpak. Stilistische kwaliteiten zijn zonder twijfel een noodzakelijke basisvoorwaarde voor literaire kwaliteit, al is daarmee lang niet alles gezegd over de literaire kwaliteit. In de bespreking van Habibe schenkt hij wel regelmatig aandacht aan andere kwaliteitscriteria, hoewel niet altijd consistent. De selectie is dat evenmin. Habibe selecteerde en de lezer vraagt zich soms af waarom die of die niet is meegenomen. Zo had ik als lezer wel wat willen horen over de nogal onbekende Gedichten van J.K.Z. Lampe die postuum in 1956 werden gepubliceerd.
Hoe het ook zij, we krijgen een gevarieerd beeld van de Arubaanse literaire traditie. Hij laat die traditie beginnen met Papiamentstalige verhalen van pater Ludovicus Jansen en gedichten van pater Stephanus van Pavert. Ze hebben een opvoedende en moralistische inslag. Zouden ze veel gelezen zijn? Vermoedelijk wel, want velen gingen naar de kerk waar de verhalen en gedichten wel zullen hebben gecirculeerd. Maar welke invloed oefenden ze uit? Dan volgen de nogal ongecompliceerde gedichten van Fechi Beaujon en de verhalen van Laura Wernet-Paskel uit de eerste helft van de 20e eeuw. Haar verhalen geven een levendig beeld van het Aruba van toen. Juist omdat ze totaal geen pretentie hebben van literaire waarde te zijn, maken ze daar toch wel aanspraak op. Dat komt door haar frisse en originele taalgebruik.
Het onderzoek van Habibe gaat verder met auteurs als Hubert Booi en Ernesto Rosenstand, die de neiging hebben terug te kijken naar het verleden, zelfs het Indiaanse verleden. Kunnen we vanuit het verleden ons heden en onszelf beter begrijpen? Of wordt hier een romantische mythe gecreeerd, zoals Habibe zelf aan het einde van zijn zoektocht vermoedt?
Een grappige variant van terugkijken wordt in de verhalen van Ena Vrolijk geboden (we zijn inmiddels aangekomen in de jaren 60 en 70). Zij laat spoken uit het verleden opdoemen, zoals in haar verhaal Rooi Francés, die ook de Arubaan van vandaag kennelijk niet met rust laten. Habibe beoordeelt dit verhaal als 'een van de beste verhalen uit de Papiamentstalige literatuur van Aruba'.
Fred de Haas schreef het hoofdstuk over Habibe als dichter. Hij kenmerkt Habibe als sociaal bewogen, als voorvechter van zijn moedertaal en als iemand die zich bewust is van onze meervoudige identiteit, te rijk om gereduceerd te worden tot kleur of sociale afkomst: 'op ons gelaat staan alle kleuren vrij', als een veelkleurig palet. Ook schreef hij een hoofdstuk over het tijdschrift Watapana dat in 1968 door Habibe werd opgericht. Het diende enige tijd als platform voor mensen met 'een groeiend besef en beleven van de eigen Antilliaanse identiteit die in de koloniale periode ernstig in verdrukking was geraakt'.
De Haas citeert Henri Tai die in 1972 schrijft: wat van mij is/ moet ik dreggen uit een diep verleden. De Haas heeft het over een 'volk dat gebukt gaat' en laat Pierre Lauffer zeggen (overigens geen Arubaan): 'onze gevoelens zijn verborgen voor degenen die niet in staat zijn ons te begrijpen, maar wij, kinderen van het land, leven zoals we denken dat we móeten leven'. Lijkt me een open deur.

literair perspectief

Van een ander kaliber is de poëzie van enkele Spaanstalige dichters uit de kring van de Sociedad Boliveriana: José Ramón Vicioso, Eduardo Curet en Nicolás Piña Lampe. Het Latijns-Amerikaanse 'modernismo' laat hier van zich horen, door Octavio Paz omschreven als het verlaten van zijn huis, zijn vaderland, zijn taal, op zoek naar iets ondefinieerbaars en onbereikbaars (Habibe gebruikt de wat beperktere omschrijving van Korsten). De Arubaanse werkelijkheid als microkosmos die de macrokosmos weergeeft, als venster met uitzicht op het universele. Habibe attendeert op enkele prachtige gedichten, die vaak niet expliciet naar concrete Arubaanse situaties verwijzen. En als ze dat wel doen transcendeert hun betekenis het concreet Arubaanse. Ze dragen vaak een universeel karakter.

Zoals dit prachtige gedicht van Curet (vert. Habibe)
Het is de stem van de rivier
Die in het ravijn verloren gaat;
De mysterieuze nacht dringt
Binnen tussen de takken
En diep slaapt de stilte
In de vrede van de waterpoelen

Komt het omdat zij in de rijke literaire traditie van het Spaanse taalgebied stonden? Ik denk het eigenlijk. En Habibe vermoedelijk ook. Want hij meent klanken van Garcia Lorca te horen. Of deze poëzie in Aruba wortel heeft geschoten weet ik niet. Maar het kan nog gebeuren. Als je het mij vraagt heeft deze poëzie de literaire kracht om ook mensen met weinig interesse in literatuur te verrassen. Terwijl ik dit schrijf, vraag ik me af of Octavio Paz niet gelijk had met zijn bewering dat poëzie die naar buiten en op het universele is gericht, eerder tot de verbeelding spreekt dan poëzie die op het eigene gericht is. Er passeren meer dichters de revue. Ja, dichters vooral. Habibe verrast met interessante stilistische analyses. Eruit springend is natuurlijk de figuur van Federico Oduber, die graag met van alles en nog wat de draak steekt: 'en vertel me eens/ wat is poëzie?... een versiering met rozen en lelies?' Met Oduber zitten we op een heel ander Aruba dan bijvoorbeeld met Fechi Beaujon. Habibe citeert hem uitvoerig en concludeert dat we met hem de postmodernistische wereld zijn binnengetreden. Precies, Aruba kan zich niet veroorloven zich als een heremietkrab, een sòldachi, op te sluiten in zijn schulp, langzaam schuifelend zijn weg zoekend in zijn mini-territorium. Maar waarom heeft hij gemeend uitsluitend werken te bespreken die over Aruba gaan? Datzelfde deed hij trouwens met de zeer karakteristieke en originele Nydia Ecury. Hij beperkte zich tot haar bundel Bos die Sanger.
Inmiddels laten de meeste auteurs de traditie achter zich en zet vernieuwing zich door. Habibe besluit zijn zoektocht abrupt en arbitrair met het jaar 1975. Heeft hij kunnen aantonen dat Aruba over een literaire traditie beschikt? Zonder twijfel zou ik denken. Maar de vraag hoe die Arubaanse literatuur kan worden gekenmerkt, lijkt me onbeantwoordbaar. Hoe komt Aruba literair tot uitdrukking? Anders geformuleerd: hoe leeft Aruba literair? Is het niet vergelijkbaar met mensen? Iemand praat druk over zichzelf. Leren we hem zo kennen? We zien hem in cirkeltjes draaien, zichzelf in een beperkt aantal variaties herhalend. Leren we hem niet beter kennen in de gesprekken die hij met anderen voert? Als hij luistert en reageert op wat er buiten hem gebeurt? Ineens komt de persoon tot leven. Al reagerend verrast hij anderen en verrast hij zichzelf. Er komt geen einde aan de verrassingen.
Laura Wernet-Paskel bracht het zo onder woorden. Een Amerikaan vraagt zich af wie of wat dan wel een Arubaan is: 'die man is een Arubaan, die daar ook, verderop nog een, gister zag ik er ook enkelen, allemaal Arubanen, en ze lijken geen steek op elkaar. Wat zijn jullie Arubanen dan voor 'n soort volk?! En hij krabde eens onder z'n pet en kon 't raadsel niet oplossen'.

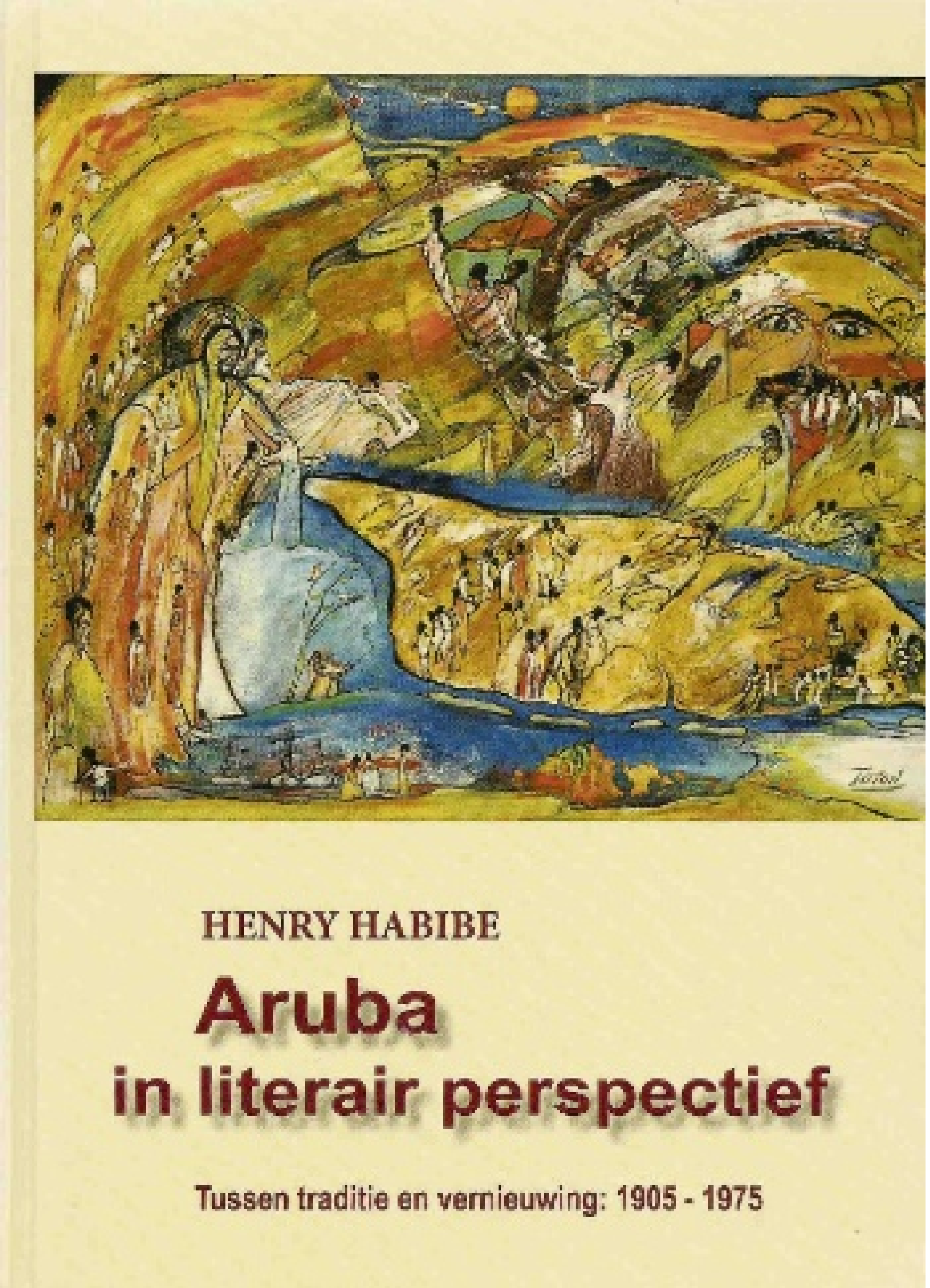

Henry Habibe, Aruba in literair perspectief, Tussen traditie en vernieuwing: 1905-1975; 2015, 420 pagina's.

Letra

Marlies Brenters

Marlies Brenters schreef met Overzee haar debuutroman, geïnspireerd op haar ervaringen als expatkind op Curaçao. Uit de informatiefolder: 'Als jong meisje maakte Stella de bevolkingsopstand van 30 mei 1969 op Curaçao van dichtbij mee. Toch beleefde ze als kind van expats een heerlijke jeugd op het eiland. Na veertig jaar keert ze terug voor een vakantie. Ze logeert op een voormalige plantage waar geëmigreerde Nederlanders vakantiehuisjes verhuren. Haar verblijf roept nostalgische herinneringen op, maar brengt haar ook in verwarring. De gevolgen van de slavernij zijn nog altijd voelbaar in de samenleving en Stella bekijkt haar eigen jeugd, met de normen en waarden van toen, met andere ogen. Dan stuit ze op informatie die haar ouders voor haar verzwegen hebben. Haar verblijf verandert in een zoektocht naar een familiegeheim, die haar terugvoert naar de swingende jaren zestig en zeventig en alle uithoeken van het kleurrijke eiland.

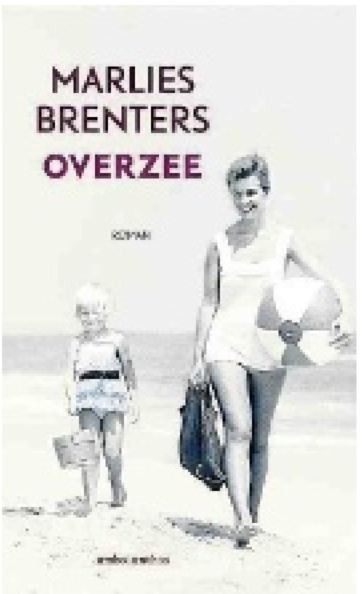

Fatima Buttho

Nog een debuut. Fatima Buttho, kleindochter van de vermoorde Pakistaanse premier Zulfikar Ali Buttho en nichtje van de vermoorde politica Benazir Buttho, heeft op 32-jarige leeftijd al een veelbewogen leven achter de rug. Momenteel woont ze in Karachi.

Op haar Twitter-pagina valt een citaat van Vladimir Nabokov te lezen: 'My loathings are simple: stupidity, oppression, crime, cruelty, soft music.' Haar eerste roman, in april verschenen, The Shadow of the Crescent Moon lijkt dit te illustreren. Stupiditeit is wat de geradicaliseerde moslims kenmerkt. Onderdrukking en misdaad is kenmerkend voor de Pakistaanse militairen. Wreedheid idem dito. En dat geldt ook voor de Amerikaanse drones. Zachte muziek is wat een van de vrouwen in de roman, Mina, gebruikt, om tijdens begrafenissen de stemming te verzachten, om de aandacht af te leiden van het zinnen op wraak naar hogere of diepere waarden in het leven.

De roman speelt zich af in het grensgebied met Afghanistan, waar moord, list en wraak het leven bepalen. De lezer begint zich te realiseren wat daar allemaal aan de hand is, hoe individuele personen, stammen en organisaties elkaar naar het leven staan. Het is een zeer wrede werkelijkheid. Maar het leven van mensen en hun (familie) relaties gaat ook (on)gewoon verder.

Buttho beschrijft veel details van wat zich bijvoorbeeld tijdens begrafenissen allemaal afspeelt als iedereen met de neus op de afschuwelijke realiteit wordt geduwd. Een man en een vrouw 'standing in suds up to their ankles... washing the joints of a dead child'. Er is veel ruimte om het leger en de geheime politie aan de schandpaal te nagelen. Begrijpelijk, want ze hebben zich vreselijk op haar familie botgevierd. Maar is een roman nu het geijkte middel daartoe? Sommige karakters krijgen iets karikaturaals. Op andere plaatsen blijkt Buttho betoverend te kunnen vertellen. Hoe dan ook is het een debuut met grote actualiteitswaarde.

Gratis tentoonstelling ‘Guera na Kòrsou?!’ opent vandaag de deuren

Niet veel mensen zijn zich bewust van het feit dat Curaçao een cruciale rol speelde in de strijd tegen de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog en dat er op de eilanden in totaal 150 oorlogsslachtoffers zijn gevallen. Tijd voor meer bekendheid, vond een groepje mensen dat steeds groeide. Zij organiseren de tentoonstelling Guera na Kòrsou?! die vandaag wordt geopend door niemand minder dan prinses Beatrix.

Tekst: **Marja Berk** Foto’s: **Ken Wong en collectie Nationaal Archief**

De expositie is vanaf morgen voor het publiek vrij toegankelijk in de kelder van het Curaçaosch Museum en duurt tot 12 juli. Het vraagteken én uitroepteken achter Guera na Kòrsou?! betekenen: Was Curaçao betrokken bij de oorlog? Nou, wel degelijk!

Michèle Russel-Capriles, voorzitter van het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied én tevens voorzitter van de werkgroep Guera na Kòrsou?! vertelt dat het idee om aandacht aan de Tweede Wereldoorlog (WOII) te besteden ontstond toen ze als moeder van een leerling van de International School als begeleider meeging op een geschiedenisexcursie naar Europa over WOII. Er werden bezoeken gebracht aan onder meer het Anne Frankhuis in Amsterdam, de beruchte villa Am Großen Wannsee in Berlijn, waar hoge nazi’s onder leiding van de SS in 1942 het plan voor de uitroeiing van de Joden bespraken, het Joods Museum en de Holocaust Memorial aldaar. Russel-Capriles: “De reis ging verder naar het getto van Krakau, waar we nog meer musea gerelateerd aan de oorlog - bezochten en belandden uiteindelijk in vernietigingskamp Auschwitz-Birkenau. Ook dat was heftig!”
Russell-Capriles kwam door deze reis tot de conclusie dat het ‘terugbrengen’ van WOII naar Curaçao van belang was. “Ik hoorde zelfs dat zonder hulp van Curaçao de oorlog nog langer had kunnen duren.”
De reden daarvan is de productie van onder meer vliegtuigbenzine op het eiland voor de geallieerden en het vervoer daarvan naar Engeland. Een gevaarlijke missie overigens. “Toen ik dat vorig jaar vernam, heb ik besloten met een aantal mensen te overleggen. Tenslotte begon de oorlog 75 jaar geleden en eindigde 70 jaar geleden. Een mooie gelegenheid om daar iets mee te doen.”
De twee andere initiatiefnemers inzake de werkgroep zijn Fanny Alberto en Richeline Martina-Jo. Zij vroegen twee leden van de Stichting Battlestation Blaauw (een kustbatterij) erbij: Jozef Zimmerman en Allan van der Ree. “Zij zijn al jaren bezig alles wat te maken heeft met WOII en de Amerikanen die hier destijds gelegerd waren, te verzamelen. Van informatie tot objecten. Het ligt in de bedoeling dat zij nog dit jaar een openluchtmuseum over WOII openen met deze objecten. Zo wordt hetgeen er nog is, veilig gesteld. Die Amerikanen kwamen in 1942 met 1400 man naar het eiland.”
In de loop van het jaar werd de werkgroep uitgebreid met Lida Pandt, collectiebeheerder van NAAM (Nationaal Archeologisch en Antropologisch Museum), Max Scriwanek, directeur Nationaal Archief en Erwin Gibbes van Vrienden van het Nationaal Archief. Inmiddels hebben Marlon Reina, coördinator, en Nuara Zimmerman, assistente, zich aangesloten.
Voor de pr, fotografie en het inrichten van de website ontvangt de werkgroep subsidie van het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied.

Vlnr. Jozef Zimmerman, penningmeester van Battlestation Blaauw, Rosanna Zimmerman die de oorlog op Curaçao aan den lijve heeft ondervonden en Michèle Russel-Capriles, voorzitter van Guera na Kòrsou?! Zij doen hun verhaal naar aanleiding van de tentoonstelling die vanaf morgen voor het grote publiek te bezoeken is.

De tentoonstelling beslaat drie grote ruimtes en een gang. Er zijn aparte thema’s waaronder een defensieruimte, één gaat over het dagelijks leven op Curaçao tijdens de oorlog. In de gang komt een expositie met alle namen van overledenen van het eiland ten gevolge van de oorlog. Russel-Capriles: “Helaas hebben we geen foto’s van deze mensen, maar we hopen dat dit gaat groeien tijdens de expositie. Het is niet ondenkbaar dat nabestaanden naar de expositie komen en nog foto’s in hun bezit hebben.”
De laatste ruimte heeft als thema ‘Macht en Geld’. Dat gaat er uiteraard over hoe het eiland werd geregeerd en hoe de economie eruit zag, waarbij tevens de filmruimte bezocht kan worden. “Er zijn wat films met oorlogshistorie, met name over de schutters van het eiland. Op YouTube hebben we bijvoorbeeld een filmpje gevonden over een Duitse onderzeeër die naar Curaçao vaart. Zij zagen bij Fort Nassau een schip liggen en hebben dat getorpedeerd.”
De officiële opening van Guera na Korsòu?! vindt plaats op 2 mei voor genodigden en niet zonder trots vertelt Russel-Capriles dat prinses Beatrix deze opening zal verrichten. “Daarmee laat het koningshuis ook zien, hoe belangrijk wij eigenlijk waren. Je begrijpt natuurlijk dat we enorm vereerd zijn!”
De werkgroep is zich bewust van het belang van dit stuk geschiedenis van Curaçao. “Vergeet niet”, zegt Russel-Capriles, “dat er nu nog mensen in leven zijn die deze periode daadwerkelijk hebben meegemaakt. Uit hun ervaringen moeten we putten voordat het te laat is.”
Dat uit zich in een klein, maar belangrijk detail. “Een kennis van mij vertelde dat ze nog de schoenenborstel van haar vader had. Hij gebruikte die als schutter in de oorlog om zijn schoenen te poetsen. Tezamen met een ‘strafkaart’, waar Jozef Zimmerman de hand op wist te leggen, is dit ook weer een mooi item. Die strafkaart werd uitgedeeld aan een andere schutter, omdat hij zijn schoenen niet had gepoetst.”
Op de lijst met voorzieningen voor de schutters, kwam een schoenenborstel voor en dat gegeven maakt de link compleet. “Er komen steeds meer verhalen en items bij. We kregen zelfs een uniform van iemand, dat is toch ook fantastisch,” lacht Russel-Capriles.

Prins Bernhard tijdens een bezoek aan Curaçao in 1942.

Battlestation Blaauw

Het vervoer van brandstof voor geallieerde vliegtuigen ging uiteraard over zee. Een gevaarlijke missie en de konvooien werden onderweg naar Engeland dan ook zwaar bewaakt. Eén van die schepen was een Nederlands fregat, de Hr.Ms. van Kinsbergen. Jozef Zimmerman, penningmeester van Battlestation Blaauw, vertelt dat de onderzeeboten vanuit Martinique en Guadeloupe van brandstof werden voorzien.
Zimmerman: “Wij hadden op Curaçao een uitstekende defensie aan de kusten. We waren erg goed beveiligd, dankzij de zware kanonnen die door de geallieerden hierheen waren verscheept en dat wisten die Duitsers natuurlijk ook. Er is zelfs om die reden door hen een missie afgeblazen.”
Met betrekking tot de algehele verduistering, weet niemand hoe de raffinaderij zijn vlammen heeft kunnen verbergen. “Ik heb gehoord dat er een constructie was gemaakt om de vlammen laag bij de grond en onzichtbaar te houden. En het overige licht werd uitgeschakeld. De Duitsers waren er natuurlijk op uit om de Shell te vernietigen. Het is ze niet gelukt. Een belangrijke reden hiervoor is het net van stalen scheepskettingen dat was gespannen tussen Punda en Otrobanda, aan de buitenkant van de pontjesbrug. Die onderzeeërs kwamen daar niet doorheen. Ze hebben het wel geprobeerd, want er was een deel beschadigd. En daarom, omdat wij in staat bleven de vliegtuigen van de geallieerden van brandstof te voorzien, hebben wij een behoorlijk aandeel gehad in het einde van die oorlog”, aldus Jozef Zimmerman.
Het grootste gedeelte van de beveiliging van Curaçao lag in handen van schutters.
Zij waren verplicht deel te nemen, er was geen ontkomen aan. “De soldij voor de schutters”, vertelt Jozef Zimmerman, “bedroeg 4,20 gulden per week. Daar deed je natuurlijk niet veel mee.” Vandaar dat een schutterslied dat tijdens de Tweede Wereldoorlog door trio ‘Julio Perrenal’ op Curaçao werd gezongen, populair was:

Ach, ik heb mama gevraagd
Om met haar dochter te trouwen
Mama liet weten
Dat zij geen schutter op bezoek wil
Bij de schutters
Is er geen sprake van dat mama niet wil
Als mama niet wil
Wat dan nog

Vier twintig
Daar kun je geen jurk voor kopen
Met vier twintig
Kun je geen ijskast kopen
De droevigste dag
Is de dag dat ik piket heb
Ik moet de plaat poetsen
Al krijg ik later arrest.

De tentoonstelling is tot 12 juli van dinsdag tot en met zondag van 10.00 tot 16.00 uur te bezoeken en de entree is gratis.

Voor meer informatie:
www.gueranakorsou.com

De getorpedeerde Pedernales.

‘Vier jaar in het donker, avond aan avond’

Rosanna Zimmerman, inmiddels 92 jaar oud, heeft de Tweede Wereldoorlog op Curaçao aan den lijve ondervonden,.

“Ik was nog jong, een jaar of 19. Wij zijn erbij betrokken geraakt, doordat Curaçao de geallieerden van brandstof voorzag, afkomstig van de raffinaderij. Daar waren de Duitsers natuurlijk niet blij mee en de Amerikanen bewaakten en beveiligden de raffinaderij. Eerst waren er de Engelsen, daarna Portoricanen en toen kwamen de Amerikanen.”
Bang is ze in de oorlog nooit geweest. “Mijn vader was een sterke en moedige man, hij hield het gezin bijeen. Van oorsprong was hij visser maar werd in die periode matroos. Er waren wel mensen die erg bang waren. We woonden op Boca Sami en van daaruit zag je de oorlogsschepen voorbij komen. Er waren mensen die verhuisden naar de andere kant van het eiland. Ze hadden de onderzeeërs langs de kust gezien, met zo’n kleine mast boven het wateroppervlak en waren bang dat zij bij het torpederen geraakt zouden worden. Maar wij hadden ook kanonnen, hoor. Op Blaauw bijvoorbeeld, maar eigenlijk was Bullenbaai het doelwit van de Duitsers omdat daar de opslagplaats van olie was.”
Mevrouw Zimmerman lacht als ze zegt: “Die onderzeeboten konden niet goed mikken, ze schoten vaak naast hun doel. Daardoor was eigenlijk de hele kust in gevaar en dat veroorzaakte die verhuizingen.” Toch, ook al was het een nare periode, bracht de oorlog Curaçao veel goeds. “Er was veel werk. Ten eerste door de verhoogde werkgelegenheid en de kleding van de Amerikanen moest natuurlijk gewassen worden. Er waren nogal wat wasserijen. Vanuit Boca liepen mensen helemaal naar de wasserij op Palu Blanku om te gaan werken.”
“Als kind stonden we ook vaak voor het raam en dan zagen we de olietankers en oorlogsschepen voorbij komen. Maar ook van die zwarte tubes, maar dat bleken natuurlijk die onderzeeboten. Maar je wist nooit of het de Amerikanen, Nederlanders of de Duitsers waren.”
Zij herinnert zich nog goed dat Curaçao ‘s avonds niet te zien was. Het eiland was pikdonker. “Vier jaar lang hebben we in het donker gezeten, avond aan avond. De ramen moesten geblindeerd zijn. Er werden zelfs naaisters ingeschakeld om verduisteringsgordijnen te maken. Op tafel stond wel een kerosinelamp, maar die stond in een leeg kerosine blik. Zo hadden we toch nog een streepje licht. Dat kon je buiten niet zien. Je weet dat we van feesten houden, dus bruiloften en partijen werden overdag gehouden. ‘s Avonds was dat strikt verboden.”
Vanaf Blaauw werden soms kanonschoten afgevuurd. “Dat gebeurde niet vaak hoor, maar het was heftig want de houten huizen in de omgeving trilden dan als een rietje en raakten ook beschadigd. Rond de kanonnen waren wel zandzakken gelegd en altijd schrok je enorm van die herrie.”
De Amerikanen hadden 38 posten op het eiland en zij hadden meetapparatuur. Zodra er een onderzeeër de kust van Oostpunt naderde, werd dat gemeten en aan alle posten doorgegeven. “Zo konden ze die boten goed volgen”, zegt mevrouw Zimmerman.
Als ze teruggaat in haar herinnering komt zij tot de conclusie dat zij het goed had, in tegenstelling tot de honger en armoede in Europa. “De pastoor vroeg ons om wekelijks te bidden voor de Nederlandse bevolking en het moederland, zodat de oorlog zou ophouden. Die mensen hadden niet eens boter en kaas.” Maar er werd een pauze ingelast in het bidden. “Wij hadden een enorm droge periode, dus verschoof op verzoek van de pastoor het gebed even naar regen voor Curaçao”, grinnikt ze.

Toen de bevrijding op het eiland bekend werd, gingen veel mensen naar het Fort en werd er gezongen. Mevrouw Zimmerman is de tekst van het lied kwijt, maar neuriet de melodie zacht voor zich heen.

Huwelijksnacht in Westerbork

Max en Mientje Vlessing-Vomberg — 'géén meneer en mevrouw zeggen hoor!' — waren al in de tachtig, toen ik hen ooit bij toeval ontmoette. Ze hadden een krappe kamer in een bejaardentehuis voor Nederlandse Joden in Herzlia bij Tel Aviv. Na de oorlog emigreerden ze naar Israël. Max: "Ik wilde dat mijn gezin zou opgroeien in een land zonder angst voor antisemitisme."

Tekst: **Marius Bremmer**

Het Nationaal Monument Westerbork. Het werd ontworpen door kampoverlevende Ralph Prins en in 1970 onthuld. Kamp Westerbork in Drenthe was in eerste instantie een vluchtelingenkamp. Later werd het een doorgangskamp. Met 93 treinen werden in totaal 107.000 mensen weggevoerd uit het kamp. 5.000 van deze mensen overleefden de oorlog, waaronder Max en Mientje. Vanuit kamp Westerbork vertrokken 7 treinen naar Theresiënstadt, waar Max en Mientje ook naar gedeporteerd werden. Van de bijna 5000 naar Theresiënstadt gedeporteerde Joden uit Nederland stierven er meer dan 175 in het getto. Via Theresiënstadt werden 3.000 Joden uit Nederland naar Auschwitz gedeporteerd. Zij zijn bijna alleen vermoord. ***Bron Herinneringscentrum Kamp Westerbork (kampwesterbork.nl)***

In het kamertje van de Vlessings hingen veel foto's aan de muur van omgekomen familieleden. 'Door gasverstikking om het leven gekomen' stond als aantekening van het Rode Kruis bij het ingelijste overlijdensbericht van de vader van Max.

Toen hij even weg was zei Mientje: "Hij heeft het nog altijd moeilijk met de oorlog. Er gaat haast geen nacht voorbij zonder dat hij schreeuwt in zijn slaap. Gelukkig wordt dat nu minder door gesprekken met de maatschappelijk werkster van het huis."

Mientje was Amsterdamse, Max werd in 1915 geboren in Leeuwarden. "Eigenlijk ben ik dus een Fries", grapte hij. Max werkte in de beginjaren van de oorlog als klusjesman voor de Joodse Raad in Amsterdam. Hij schaterde toen hij vertelde over zijn belevenissen als schoorsteenveger. In Amsterdam zag hij Mientje Vomberg voor het eerst. "Ik stond tijdens de razzia aan de ene kant van de straat, zij aan de andere. Ik dacht toen bij mezelf: wat staat daar een koket dingetje!"

Barneveld

Max vertelde graag. "In 1942 ben ik op transport gesteld naar een apart kamp in het Gelderse kippendorp Barneveld. De Barneveldse Joden waren maatschappelijk min of meer vooraan-staande mensen. In Barneveld leden we geen gebrek en we hoefden ook niet hard te werken. Ik werd er klusjesman." Hun verliefdheid resulteerde in een verloving. Max en Mientje troffen elkaar later weer in kamp Westerbork. Max: "Mientjes vader zat ook in Westerbork, ik moest bij hem komen. Hij zag natuurlijk niets in een kluisjesman als schoonzoon en vroeg mij wat voor toekomst ik kon bieden aan Mientje. Ik heb toen gezegd dat die toekomst voor ons allemaal hetzelfde was, namelijk per trein afgevoerd te worden naar het oosten."

Mientje wist wel raad met de vraag, waarom mensen in Westerbork nog dachten aan een huwelijk: "Als ik dan misschien toch dood zou gaan, dan liever niet als maagd!" Ze trouwden in het kamp en kochten een bewaker om met wat brood en boter. Zo konden ze in hun huwelijksnacht enige uren met z'n tweeën zijn.

Ruil

In 1944 werd het echtpaar op transport gesteld naar concentratiekamp Theresiënstadt (Tsjechië). Op een gegeven moment werden ze bij de commandant geroepen. "We konden vertrekken naar Zwitserland, in gewone treinstellen. We kregen vooraf te eten, werden volgestopt met vitamines en de vrouwen moesten zich opmaken. Daarna volgde een tocht door Duitsland, langs grote, platgebombardeerde steden als Neurenberg. We begrepen pas later dat we onderdeel waren van een ruiloperatie: de Duitsers ruilden ons met de geallieerden tegen medicijnen. Die treinen met medicamenten zijn trouwens door de geallieerden gebombardeerd en nooit in Duitsland aangekomen."

Na een reis door Griekenland, Turkije en Libanon kwamen ze aan in wat toen nog Palestina heette.

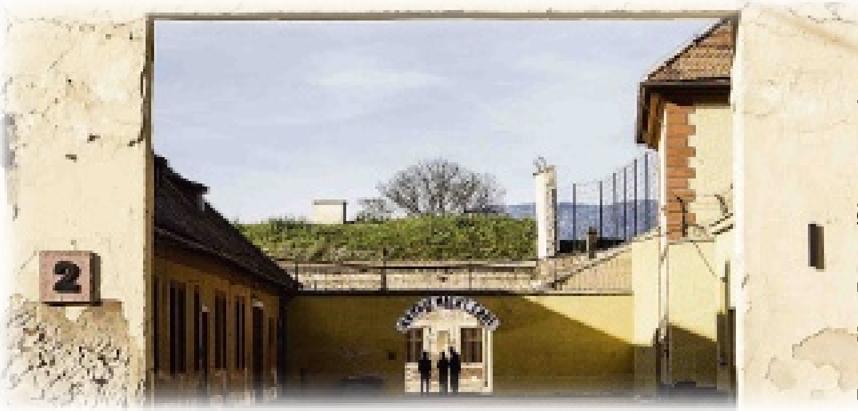

Foto: Matt Ragan/Shutterstock

In 1944 werd het echtpaar op transport gesteld naar concentratiekamp Theresiënstadt.

Verzetsstrijder

Max en Mientje gingen werken in een kibboets, een collectieve landbouwgemeenschap. Al snel werd hun eerste kindje geboren: een zoontje. Max sloot zich aan als verzetsstrijder in de joodse strijd tegen de Britse overheersing van Palestina. Max kreeg toen — ironisch genoeg — last van dysenterie. Omdat er in die dagen geen goede medicijnen waren, besloot het echtpaar terug te gaan naar Nederland. Max was door de darmziekte ernstig verzwakt. Bij aankomst in Amsterdam bleek Max weer hersteld, de maaltijden met bonen op het schip bleken al het juiste medicijn. Max wilde na aankomst zo snel mogelijk weer terug naar Palestina, maar Mientje niet.

Max ging werken als rijinstructeur en zo konden ze weer gaan sparen. Hun zoontje stierf op jonge leeftijd aan leukemie. Het echtpaar kreeg daarna nog twee dochters. In 1950 vertrokken ze weer naar Israël, toen definitief. Ze kwamen weer terecht op een boerderij. Mientje werkte op het land, Max was monteur.

Jodenzending

Het imago van boer viel niet helemaal goed in het nette 'Beth Juliana'. De Vlessings hoorden er regelmatig gemompel over hun onconventionele optreden en soms wat agrarische uiterlijk. Ze aten macrobiotisch en hielden tegen de regels van het huis in een kat op hun balkon.

Later hoorde ik dat ze kort na elkaar zijn overleden. Ze werden begraven bij de boerderij waar ze altijd hebben gewerkt.

Max en Mientje na de oorlog in Israël.

‘We zullen haar Lotje noemen’

Jan en Mien wonen tijdens de Tweede Wereldoorlog in een groot huis in het Utrechtse dorp De Bilt. Ze hebben negen kinderen. Dochter Annie is samen met haar verloofde actief in het verzet: ze plegen aanslagen en helpen Joden aan een onderduikadres. Op zekere dag klopt Annie aan bij haar eigen ouders. Maar willen die hun leven wagen voor een joodse onderduikbaby?

Tekst: **Marius Bremmer**

“Moeder, er is een joods stelletje, dat heeft het zo vreselijk moeilijk. En nu verwachten ze een kindje, maar niemand wil de baby onderdak bieden. Iedereen is bang dat het zal huilen. Toe, moeder, u hebt negen kinderen grootgebracht, wilt u die baby niet hebben?”

Ja, juist, negen. Nog maar één getrouwd en de rest is nog thuis, de jongste is pas twaalf. Gevaarlijk, in zo’n gezin opeens een baby erbij.
“Laat ik erover denken. Het is toch pas in februari, nietwaar?”
Erover denken... ach, hoe langer moeder erover denkt, hoe moeilijker het wordt.
Vier weken later. “Moeder, u weet nog wel van dat joodse echtpaar? Nu dachten we een huis voor hen gevonden te hebben, maar die mensen durven het toch niet aan.” En er is nu haast bij, want waar ze nu zijn moeten ze weg.
Alle negen kinderen grootgebracht, en nu dit kindje. Zou God daar een bedoeling mee hebben? Ze weet het wel: als het ontdekt word¬t. En er gebeurt toch al zo veel hier in huis dat niemand mag weten. Maar toch, God zorgt. Hoe vaak hadden ze dat niet gezegd en ook ondervonden.

Jan en Mien Bremmer

“Goed kind, we zullen de oude wieg naar beneden halen.”

Aan de andere kinderen werd verteld dat er een baby zou komen, maar: ‘mondje dicht!’ Er dreigde immers groot gevaar!
Ergens in Amsterdam leeft een ondergedoken joods stelletje in blijde verwachting. Kwamen ze beiden niet uit een geslacht van rabbijnen en stonden ze vroeger niet in aanzien? En nu is het angstig uitzien naar en plek voor hun kindje.

Maar dan bereikt hen het blijde bericht: er is een ander huis voor hen gevonden en ook een plek voor het kindje. Beide adressen zijn niet ver van elkaar, zodat ze hun kindje kunnen bezoeken, althans de moeder, want de vader heeft een té joods uiterlijk.
Het is eind januari. “Moeder, het kindje is al geboren. Het is een maand te vroeg. Het ligt clandestien in de couveuse en weegt maar twee-en-een-half pond. Maar het is wel gezond.”
Zes weken later. Een aardig verloofd paartje met een baby in een roze dekentje gewikkeld zit in de trein, op weg naar de pleegmoeder. Beiden zijn ze blij, het couveusekindje, dat nu al vijf pond weegt, wordt naar een warm wiegje gebracht. Om vijf uur kunnen ze er wel zijn. Och God, bewaart Gij hen op de reis en breng hen met het kindje veilig hier.
Daar zijn ze. Nu vlug naar boven, naar de warme wieg.
“Och kind, wat een klein poppetje, en wat ziet ze bleek. Gauw maar in het wiegje, en warm instoppen. “Ja moeder, ze is kerngezond, zegt de dokter. En hier is de lijst voor de voeding. Ze heet Mirjam.”
Maar alleen maar in hun hart, niemand mag de naam zeggen. En vader besluit: we zullen haar Lotje noemen.
Daar ligt dan nu de kleine Lotje, zou ze flink opgroeien?

Och, waarom eigenlijk niet? Had ze ook niet enkele van haar eigen kinderen met de fles grootgebracht? Maar precies volgens de lijst werken: zoveel melk en zoveel water.

Kijk, als ze slaapt, wat is ze dan lief. En wat is een zoet kindje, ze huilt bijna nooit. Wat zou het eigenlijk toch veel beter zijn als de eigen moeder haar voedde.
Maar de dokter vindt het niet nodig: “Welnee, de ontlasting is goed en de baby drinkt best. Nee, dat risico zou te groot worden.” En zo scheen alles in orde.
Vier weken later. Een kleine Indische dokter, een heel bekwaam kinderarts, staat bij het wiegje. Zachtjes legt hij zijn hand op het hoofdje. Te vroeg geboren... bloeduitstorting in de hersenen... heeft toevallen...
“Ach dokter, kan ze niet beter worden? We houden zoveel van ons kleine Lotje!”
“Ja, het hangt er van af. Ik zal poeders geven. Ik kom terug.”
Dagen van spanning. Zou het kindje weer een stuip krijgen - zo noemden ze het maar - of zou het wegblijven? De achtste dag weer naar de telefoon: “Dokter, het is weer zo.” Ik zal haar kalk-injecties geven.”
Met steeds kortere tussenpozen komen de stuipen. We weten het nu al, we zullen Lotje niet houden. Negen kinderen heeft moeder grootgebracht, en dit kleine Lotje, dat ze zo graag behield, zal weggenomen worden.

Ergens op een bovenachterkamer wacht een joods echtpaar. Hoe is het met hun kindje? De pleegmoeder en de dokter vechten als het ware om het leven. Hem is het ook nooit teveel om te komen. Voor hem zijn ze evengoed gevaarlijk, die avondbezoeken.
Zo gaat het twee maanden door. Dag en nacht heeft de kleine Lotje geen rust meer. Tot de laatste dag komt en ze stilletjes inslaapt.
Daar ligt nu de kleine Mirjam in haar wiegje. Haar pleegmoeder en pleegvader en al de kinderen die zo veel van haar zijn gaan houden, staan er omheen. En Annie, die haar gehaald heeft, trekt haar de mooiste kleertjes aan die er zijn en strooit er vergeet-me-nietjes op. De onderduikmoeder komt. Ze ging al gebukt onder zoveel leed en nu komt dit verdriet er nog bij. De vader kan niet komen.
Vriendenhanden hebben een mooi kistje gemaakt en de pleegvader legt haar er voorzichtig in. En dan zingen ze een psalm bij dit joodse kindje...
‘s Avonds laat draagt Annies verloofde haar naar het kerkhof, daar wordt ze in het donker, in stilte begraven.

Met dank aan mijn grootouders Jan Bremmer 1888-1969 en Mien Bremmer-Beerhorst 1890-1967.

Het pand aan de Wilhelminalaan in De Bilt waar in een gezin met negen kinderen nog een onderduikbaby kwam.

Brandstof voor

De Tweede Wereldoorlog ging zeker niet onopgemerkt voorbij aan de bevolking van Aruba, Bonaire en Curaçao. Het was in de Annabaai een komen en gaan van schepen en de pontjesbrug stond maar al te vaak open: de raffinaderij van Shell op Curaçao was van groot strategisch belang voor de geallieerden. Ook de Lago-raffinaderij van Esso op Aruba draaide op volle toeren om de geallieerde vliegtuigen te voorzien van kerosine.

De bemanning van Hr.Ms. Van Kinsbergen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Tekst en foto's: **Marius Bremmer**

Dag en nacht werd met platte schepen ruwe olie aangevoerd uit de baai van Maracaibo. Beide raffinaderijen draaiden op volle kracht en leverden in 1941 al 80 procent van de totale voorraad vliegtuigbenzine van de geallieerden. Tijd om aan het milieu te denken was er niet: asfalt als bijproduct van de raffinage van de lichte vliegtuigbrandstof werd simpelweg in de natuur gestort, een sterk vervuild gebied dat wij nog steeds op Curaçao kennen als het asfaltmeer.

Geïsoleerd

Nadat de ruwe olie op Curaçao en Aruba tot kerosine was geraffineerd, vertrokken volle tankers naar Engeland en Amerika om er de luchtmacht van brandstof te voorzien.
Schepen van de Koninklijke Marine - of wat daar van over was na de bezetting van Nederland en Nederlands-Indië - begeleidden de konvooien naar Europa en de Verenigde Staten. Daarnaast had de marine haar handen vol aan het bewaken van de veiligheid in de wateren rond Aruba, Bonaire en Curaçao: men vreesde aanvallen van Duitse onderzeeboten!
De gewone burger merkte veel van de oorlog. De eilanden raakten geïsoleerd. Levensmiddelen kwamen op rantsoen, want de bevoorrading was onzeker geworden door oorlogsgevaar op zee. Wie familie had in Nederland, kon daar geen contact meer mee krijgen. Telefoon- of postverkeer was uitgesloten en passagiersverkeer tussen de kolonie en het moederland was onmogelijk. Velen leefden zo in grote onzekerheid over het lot van hun geliefden. Daarnaast kwam er een stroom van verkeer naar de Benedenwinden op gang van Amerikanen die zich met de olieproductie bezighielden tot (joodse) vluchtelingen uit Europa die een veilig heenkomen zochten op de Nederlandse eilanden.
De raffinaderij van Shell op Curaçao en die van Esso op Aruba waren zoals gezegd van uiterst strategisch belang voor de geallieerden. Men vreesde zelfs een verrassingsaanval van vijandelijke vliegtuigen. Daarom werd verduistering ingevoerd na zeven uur 's avonds. Iedereen moest dan 's avonds en 's nachts deuren dichthouden en vensters afplakken.

Verzetshelden van Curaçao en Aruba

De eilanden van het Koninkrijk leverden twee bekende verzetshelden, die zich in Nederland verdienstelijk maakten in de strijd tegen de Duitsers.
De van Curaçao afkomstige George John Lionel Maduro werd onderscheiden met de Militaire Willemsorde vanwege zijn heldenrol als militair tijdens de korte meidagenoorlog tegen de Duitsers in 1940. De jonge rechtenstudent uit Leiden wist uit handen van de Duitsers te blijven en hielp het verzet door neergehaalde Britse piloten te helpen vluchten naar Spanje. George werd geboren in een joods gezin aan de Scharlooweg, in het pand waar nu de Vertegenwoordiging van Nederland gehuisvest is. Naar hem werd het miniatuurstadje Madurodam bij Den Haag genoemd. Daar bevindt zich ook een miniatuur van zijn geboortehuis. George Maduro werd verraden en overleed begin 1945 in het Duitse concentratiekamp Dachau.
Segundo Jorge Adelberto ('Boy') Ecury was het zevende van dertien kinderen uit een welgestelde katholieke familie op Aruba. Ook hij vertrok voor verdere opleiding naar Nederland. Al vanaf het begin van de oorlog was hij actief in het verzet, eerst samen met zijn beste vriend, Luis de Lannoy, een medestudent uit Curaçao. Samen pleegden ze aanslagen op met brandbommen volgeladen Duitse vrachtauto's, lieten treinen ontsporen, hielpen onderduikers en geallieerde piloten en voerden verschillende andere sabotageacties uit.
Toen zijn vriend De Lannoy na verraad op 10 februari 1944 werd gearresteerd deed Boy nog een mislukte poging om hem uit de gevangenis in Utrecht te bevrijden. Hierna begon Ecury met zijn donkere uiterlijk ook in Oisterwijk te veel op te vallen. Hij sloot zich eind 1944 aan bij de Knokploegen in Den Haag waar hij acties voorbereidde en hij pleegde een liquidatie op een lid van de NSB. Op een zondag in november 1944, nadat hij de hoogmis had bezocht, werd Boy Ecury in Rotterdam gearresteerd en uiteindelijk op de Waalsdorpervlakte bij Scheveningen gefusilleerd.
In 1947 werd zijn stoffelijk overschot met militaire eer op Aruba herbegraven. Zijn borstbeeld staat aan de L.G. Smithboulevard in Oranjestad.

De voor de verdediging van de raffinaderij zo belangrijke kustbatterij op Aruba is aan verval prijsgegeven.

de geallieerden

De lokale codeerofficier Ena Maduro (op de foto links) en ook haar op het Fort werkzame nicht Olga Lopez Penha

Lampen van auto's werden blauw geverfd, zodat ze vanuit de lucht minder zichtbaar waren. Ook waren er op Curaçao schuilkelders voor de bevolking, mochten er aanvallen vanuit de lucht of vanuit zee plaatsvinden.

Enteren

Er kwamen op Aruba en Curaçao speciale kustverdedigingswerken ter bescherming van de raffinaderijen. Al in 1939 werd het marineschip Hr. Ms. Van Kinsbergen, een kanonneerboot, vanwege het dreigend oorlogsgevaar in Willemstad gestationeerd. Tijdens de Duitse aanval op Nederland in mei 1940 waren op Curaçao al met al zeven Duitse koopvaarders aanwezig. De bemanning wilde asiel aanvragen, maar men vermoedde dat er plannen bestonden om de schepen tot zinken te brengen of te vernietigen. De Van Kinsbergen kreeg opdracht dit te voorkomen en ook mariniers werden ingezet om de schepen te overmeesteren.
De Duitse koopvaardijschepen lagen verspreid rond Curaçao: de Vancouver en Este lagen in de Caracasbaai, de Henry Horn, Karibia, Patricia, Frisia en Almania lagen in de Fuikbaai. Eerst werden de schepen liggend in de Caracasbaai geënterd, deze twee schepen werden zonder al te veel moeite in beslag genomen.
Van de vijf schepen in de Fuikbaai wist de Duitse bemanning op de Patricia, Frisia en Alemania brand te stichten. De branden konden geblust worden, waardoor ongeveer 25.700 ton aan vrachtschepen voor de geallieerde vloot werd behouden.
Vlak voor de kust van Aruba, ter hoogte van Malmok, ligt het wrak van het Duitse koopvaardijschip Antilla. Het gezag op Aruba kon niet voorkomen dat de kapitein na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog begin mei 1940 het schip tot zinken kon brengen. Het is nu nog steeds het grootste scheepswrak in het gehele Caribische gebied met een lengte van 130 meter.

Fort Amsterdam

De algemeen militair commandant van de Nederlandse strijdkrachten op Curaçao werkte vanuit Fort Amsterdam in het gebouw waar nu de Ministerraad zit. Er waren in het begin van de oorlog zelfs vrouwen die zich als vrijwilligster meldden. Het hele Fort was het kloppende hart van de strijd tegen de Duitsers en de Japanners. Vanuit hier werden met behulp van een enigma gecodeerde telegrammen ontvangen en verstuurd.
De lokale codeerofficier Ena Maduro en ook haar op het Fort werkzame nicht Olga Lopez Penha zouden later beiden met een officier uit de Koninklijke Marine trouwen. Toen de Engelsen de Duitse code wisten te kraken, kwam er een keerpunt in de Tweede Wereldoorlog. Vanaf toen was het de geallieerden precies bekend waar zich de Duitse onderzeeboten bevonden.

De aanval

Uit historische bronnen blijkt, dat Hitler zich tijdens de oorlog persoonlijk met Aruba en Curaçao heeft bemoeid. Begin 1940 al kreeg Hitler van zijn strategen een plan voorgelegd de raffinaderijen op de Nederlandse Antillen lam te leggen. Om de Verenigde Staten niet in een te vroeg stadium bij de oorlog te betrekken, zag Hitler echter in de eerste oorlogsjaren af van activiteiten op het westelijke halfrond. Na de laffe Japanse aanval op Pearl Harbour in januari 1942, gaf hij opdracht tot een verrassingsbeschieting van Aruba en Curaçao.
In de nacht van 15 februari 1942 bereikte het oorlogsgeweld daadwerkelijk Aruba. Tegen half twee in de morgen van 16 februari openden de Duitsers de aanval op Aruba. Vanuit een onderzeeboot werden torpedo's afgevuurd op twee bij San Nicolas voor anker liggende tankers, de 'Pedernales' en de 'Oranjestad'. Alleen de 'Oranjestad' zonk. Korte tijd later werden er bij Aruba nog drie tankers getorpedeerd, wat voor de nodige stagnatie zorgde in de aanvoer van ruwe olie vanuit Venezuela. Door een enorme stommiteit van de Duitse onderzeeër U156 bleef de Lago-raffinaderij gespaard: de bemanning was vergeten de 'stop' van de loop van het 105 mm kanon te verwijderen.
Een druk op de knop had tot gevolg, dat het hele kanon uiteen spatte. De Arubaanse loods Antonio Neuman loodste tijdens de aanval juist een schip vol TNT (dynamiet) het zeegat bij San Nicolas uit. Was het voor de kust van de lucht ingevlogen, dan had het gezien de lading zeker de totale verwoesting van de raffinaderij en geheel San Nicolas betekend. In de wijk Juwana Morto bij San Nicolas bevindt zich nog de ruïne van een belangrijke kustbatterij uit de oorlog.

Bonaire

De Tweede Wereldoorlog heeft ook veel invloed op Bonaire gehad. In de tweede helft van 1943 kwamen Amerikaanse soldaten op Bonaire aan. In een krijgsgevangenenkamp dat al in het begin van de oorlog was opgezet op Bonaire, werden in totaal 461 Nederlandse, Duitse, Antilliaanse en Engelse personen geïnterneerd die ervan werden verdacht met de nazi's samen te heulen. Het interneringskamp bevond zich aan de westkust, op de plaats waar nu het Divi Flamingo Beach Resort is.
Er werd op Bonaire niet gevochten, maar veel Bonaireaanse zeelieden vonden de dood. De tankers waarop zij dienden werden met enige regelmaat getorpedeerd door Duitse onderzeeërs. In totaal zijn er tijdens de Tweede Wereldoorlog 34 Bonaireanen gesneuveld.
Het 'Monument Gevallenen Tweede Wereldoorlog' in Kralendijk is een herinneringsteken voor de Antilliaanse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Een squadron van de Amerikaanse luchtmacht bleef tot ver na de oorlog gestationeerd op het vliegveld van Bonaire.

George Maduro heeft nergens een graf gekregen, hij verdween in een massagraf in Dachau. Wel is er een plaquette op de joodse begraafplaats te Berg Altena op Curaçao.

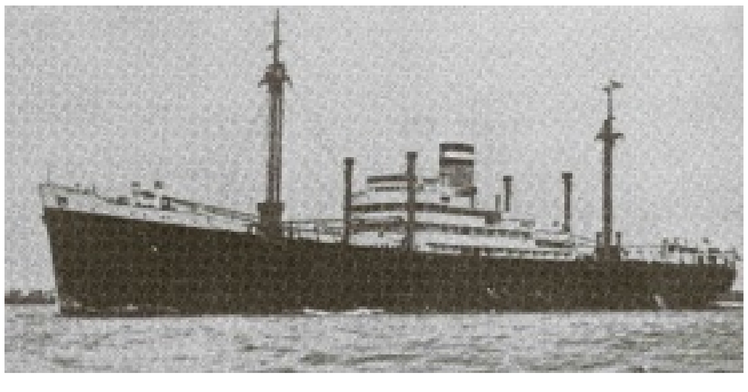

De Duitse Antillia werd in 1940 door de eigen bemanning tot zinken gebracht. Het ligt voor de kust van Malmok en is nu nog steeds het grootste scheepswrak in het gehele Caribische gebied met een lengte van 130 meter.

Het borstbeeld van Boy Ecury kreeg een prominente plaats aan de L.G. Smith Boulevard op Aruba.

De Rechterlijke Macht

In de Gedragscode Rechterlijke Macht, van toepassing op Aruba, staat dat rechters zich in de uitoefening van hun functie onpartijdig, respectvol en professioneel dienen te gedragen. Waar past subjectiviteit, binnen een systeem dat onpartijdigheid en derhalve objectiviteit van de rechterlijke macht eist?

Tekst: **Michelle Wever**

De ideeën van de Franse filosoof Montesquieu over de trias politica heeft ook op Aruba grote invloed op de staatsinrichting gehad en is derhalve nog steeds relevant in onze samenleving.

Hij beschreef deze ideeën in zijn boek De l'esprit des lois uit 1748. De trias politica gaat uit van drie machten, namelijk de wetgevende macht, de uitvoerende macht en de rechtsprekende macht. Idealiter zouden deze machten verspreid moeten zijn over de samenleving, zodat zij elkaar in evenwicht kunnen houden. De wetgevende macht moest in handen zijn van het volk, de uitvoerende macht in handen van de koning en de rechtsprekende macht in handen van onafhankelijke rechters.
Het is volgens de leer van de 'machtenscheiding' niet zozeer van belang dat de machten strikt gescheiden zijn, maar evenwichtig verdeeld, zodat ze elkaar in evenwicht houden.
Deze spreiding der machten was door Montesquieu bedacht om machtsmisbruik te voorkomen, hetgeen volgens hem van menselijke aard is om te doen, en zodoende de vrijheid van de burger te waarborgen. Daarbij hoort de invoering van een systeem met 'checks and balances', zodat niemand onevenredig veel macht krijgt. De drie machten moeten daarom verspreid worden en instrumenten krijgen om elkaar in balans te houden.
Naast de uitvoerende en wetgevende macht is er een onafhankelijke rechterlijke macht, die op basis van de - door de wetgevende macht vastgestelde - wet recht spreekt en de bevoegdheid heeft misdaden te straffen en geschillen tussen burgers te beoordelen. De uitvoerende macht en wetgevende macht hebben geen zeggenschap over het oordeel van de rechter. Deze onafhankelijkheid geeft dit rechtsprekend orgaan niet alleen vrijheid, maar ook macht.
Om bovengenoemd machtsmisbruik te voorkomen, werd door Montesquieu gedacht dat de rechter alleen de spreekbuis zou zijn van de wet, 'la bouche qui prononce les paroles de la loi'. De wetgevende macht is immers aan een andere instantie toevertrouwd. In de hedendaagse praktijk ligt het evenwel een stuk genuanceerder. Wat immers als er in de wet wordt verwezen naar vage of open normen? Het gaat dan bijvoorbeeld om normen als 'redelijkheid en billijkheid', 'binnen een redelijke termijn' en 'zorgvuldigheid'. Dergelijke normen worden door de rechterlijke macht geïnterpreteerd en nader invulling gegeven.
Het interpreteren van wetgeving kan op verschillende manieren gebeuren. Het is vanzelfsprekend dat bij de interpretatie van het recht rechters niet zomaar iets verzinnen, maar dat ze gebruik maken van interpretatiemethoden. Rechters hebben een grote verscheidenheid aan methoden tot hun beschikking. Rechters kunnen alleen op grammaticale wijze een wet interpreteren, of volgens de wetshistorische interpretatiemethode. Verder zijn er ook de rechtshistorische, systematische, theologische en zelfs de anticiperende interpretatiemethoden.
In essentie komt het erop neer, dat de rechter de vrijheid heeft om de wet op zijn eigen manier te interpreteren, volgens een bepaalde methode. De rechter is heden ten dage dan ook niet alleen de spreekbuis van de wet, hij geeft ook zijn interpretatie van de wet en dat geeft hem meer macht dan hem zou moeten toekomen, althans volgens Montesquieu. Deze macht maakt rechters mogelijk niet alleen kwetsbaar voor machtsmisbruik, maar brengt in potentie voorts subjectiviteit met zich. Elke rechter is zijn eigen persoon met zijn eigen unieke levensgeschiedenis, ervaringen, normen, waarden, idealen en persoonlijkheid. Het is dan ook geen verrassing dat de interpretatie en toepassing van de wet vaak per rechter verschilt. Bovendien dient er rekening mee te worden gehouden dat het om mensenwerk gaat. Het spreken van recht (rechtspraak) is daarmee vatbaar voor menselijke wanen en fouten. Het is derhalve denkbaar dat een uitkomst in een zaak afhankelijk is van de rechter die je krijgt en de stemming waarin deze zich bevindt.
Ik heb mij hiervoor beperkt tot de bevoegdheid tot interpretatie door rechters van wettelijke normen, maar er is meer. Wat als er een vacuüm bestaat in de wet? Bijvoorbeeld, een geval dat door de wetgevende macht niet is voorzien. Wat als de letterlijke toepassing van de wet door de rechter tot een maatschappelijk onaanvaardbaar rechterlijk oordeel zou leiden? Hoe zal een rechter hiermee omgaan?

Michelle Wever is advocaat bij HBN Law op Aruba

Puzzels.

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL
1 Ploeg (Fr.), 6 giftige plant, 9 salamanderachtig, 10 aan het oog onttrokken, 13 kledingstuk, 16 cijfer, 17 stofsoort, 20 god (Lat.), 21 daad van onderdanigheid, 23 dorheid, 25 dieren op een boerderij, 26 patatje, 30 schat, 34 griezelig, 35 bestelling, 37 dochter van Cadmus, 38 checken, 40 vogel, 42 looistof, 43 albasten knikker, 44 rangtelwoord.

VERTICAAL
2 Koningin (Eng.), 3 kostuum, 4 boven het genoemde, 5 steilte, 6 graveur, 7 ieder, 8 uitheemse plant, 11 golfbeweging, 12 een zekere, 14 kunsttaal, 15 geleding, 18 roofkarpertje, 19 persoon van adel, 22 ton, 24 Spaanse uitroep, 27 oude munt, 28 edelgrootachtbaar, 29 Bijbelse figuur, 31 godin van de vrede, 32 waterdier, 33 ijzeroxide, 36 pluizig haar, 39 atmosfeer absoluut, 41 hok op vissersboot waar vis op ijs gelegd wordt.

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

G. Dennert
Catiri 1-B
Aruba

I. Soes
Kaya Jombi Mensing 28
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2 tijdens kantooruren. Bonaire: Shon Ma Carolina, Kaya Nikiboko Noord 18.

Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744.

SUDOKU

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

LIGHT

5							1	3
		8		9	3			
			7				5	8
			6			1		7
1		4			2		6	
2		5				3		4
8		9				2		
4	2		3	6		8	9	1
6				8				

HEAVY

				8		4		1
	9	7	1					
					3		8	
	3	1	9		7	5		
	5		6					
9				4				
			8			7		
		2				9		
		4						

ZWEEDSE PUZZEL

godin der wijsheid; kleur; bevrachten; zeevis; akelige man; beroep; bijbelvertaling; daar ter plaatse; zangstuk; werk; Europeaan; verblijf; noodzakelijk; godin v.d. landbouw; afdruk; muzieknoot; slaghout; rivier in Schotland; interest; a.u.b.; epiloog; per dag; Romeinse Rijk; persoonlijk vnw.; lage druk; karakteristiek; rivier in Italië; verzekerd

CRYPTOGRAM

HORIZONTAAL:
3. Dansende student aan het hof (7); **6.** Knappe jongen die deze plant vindt! (6); **8.** Haal de koe uit het portiek voor een uitstapje! (4); **11.** Je moet niet bang zijn om erin te rijden (5); **13.** De geest van een viertal zonder televisie (5); **14.** Juist geen bloeddorstige mensen! (6).

VERTICAAL:
1. De weg die een pionier kapot maakt (4); **2.** Met spoed alleen zijn we er nog niet (5); **4.** Bij dit wachthuisje kozen ze vruchten (4); **5.** Aftocht? (7); **7.** Zich verliezen in rijzen (6); **9.** Royaal aan boord (4); **10.** Boek van de dokter (3); **12.** In de richting om er misselijk van te worden (4).

WOORDZOEKER

V	E	R	T	R	A	G	I	N	G	A	N	G
V	D	L	N	N	E	E	E	N	E	V	O	N
U	E	O	A	A	W	K	I	S	G	O	E	O
I	N	V	U	L	G	L	W	O	C	R	I	R
L	G	R	E	B	L	E	D	I	E	H	A	P
N	A	E	T	U	L	E	L	O	R	P	I	S
I	P	E	V	S	N	E	N	B	K	A	K	L
S	M	N	M	S	I	S	E	E	IJ	N	N	IJ
Z	A	O	P	T	F	U	O	D	O	T	G	T
A	C	IJ	P	A	D	K	J	E	F	E	E	S
K	S	O	R	T	E	R	I	N	G	R	E	N
V	D	N	A	I	O	E	A	K	O	H	E	N
A	R	B	R	O	N	M	I	S	B	A	A	R
D	A	A	R	N	A	A	S	T	S	A	C	O
R	L	B	A	B	Y	G	O	E	D	I	O	H
J	A	C	H	T	H	O	O	R	N	T	G	A

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

AANVULLING
ADOPTIE
AFSNOEREN
AHORN
BABYGOED
BEDENKSTER
CAMPAGNE
DAARNAAST
DOUBLE
DRASSIG
ERFDEEL
GESCHIL
GODENSPIJS
INGANG
JACHTHOORN
KNOEIEN
LARIEKOEK
NAGELBIJTEN
NOACH
NOVENE
ONEERVOL
ONJUIST
ONMISBAAR
PANTERHAAI
PIOEN
RABAT
REKWIRANT
SORTERING
SPEELWEI
STIJLSPRONG
VERTRAGING
VRAAT
VUILNISZAK

© Puzzelland/150502

OPLOSSINGEN VORIGE KEER

Light

6	8	2	3	5	1	4	7	9
1	7	4	6	9	2	3	5	8
9	3	5	7	4	8	1	6	2
3	1	9	2	8	6	5	4	7
2	5	7	9	3	4	8	1	6
8	4	6	1	7	5	9	2	3
4	9	3	5	2	7	6	8	1
7	6	8	4	1	3	2	9	5
5	2	1	8	6	9	7	3	4

Heavy

6	3	4	1	5	2	8	7	9
1	8	7	9	4	6	5	2	3
2	9	5	7	3	8	4	6	1
9	6	2	4	7	3	1	8	5
7	5	8	6	9	1	2	3	4
3	4	1	2	8	5	6	9	7
5	1	3	8	6	7	9	4	2
4	7	6	5	2	9	3	1	8
8	2	9	3	1	4	7	5	6

Cryptogram:
Horizontaal: 3. Wasmand; 6. uiltje; 8. rose; 11. wijken; 13. oneer; 14. kortaf.
Verticaal: 1. Last; 2. imker; 4. neus; 5. uurwerk; 7. lekker; 9. over; 10. eer; 12. nova.
Woordzoeker:
STAALKAART

Zweedse puzzel

■	L	■	P	■	S	■	L	■	L	■	N
L	E	A	R	■	M	E	T	H	O	D	E
■	S	A	I	G	A	■	D	A	V	O	S
W	A	N	O	R	D	E	■	R	E	E	■
■	U	■	R	I	E	D	E	L	■	N	R
S	T	A	■	M	N	■	V	E	N	D	U
■	O	L	I	M	■	R	A	M	M	E	I

Prijspuzzel

W	R	I	N	G	E	R	■	S	U	B	L	I	E	M
I	■	E	■	A	■	U	F	O	■	O	■	N	■	E
N	E	P	A	L	■	I	■	E	■	N	Y	L	O	N
C	■	E	■	E	E	N	S	P	A	N	■	U	■	I
H	A	N	D	I	G	■	U	■	G	E	R	I	N	G
■	I	■	U	■	G	R	I	M	E	■	E	■	O	■
E	N	G	O	B	E	■	T	■	N	O	N	I	U	S
N	■	R	■	E	N	T	E	N	T	E	■	M	■	A
K	N	O	E	I	■	A	■	U	■	L	O	K	E	T
E	■	E	■	G	■	A	H	R	■	O	■	E	■	IJ
L	A	P	W	E	R	K	■	K	L	E	U	R	E	N

Bestemming Curaçao.

Denken over emigratie

Naam: Monique Itzig Heine
Komt uit: Den Haag
Business of Pleasure: Beide
Aantal dagen: Drie maanden
Verblijft: Bij een goede vriendin

Tekst en foto: **Marja Berk**

Toen Monique Itzig Heine elf maanden oud was, verhuisde ze met haar ouders naar Curaçao. "Mijn vader werkte toen voor Hagemeyer. Op mijn vijfde zijn we teruggegaan naar Nederland." Daarna werd de verhuizing herhaald en verbleef ze vanaf haar veertiende nog vrij kort op het eiland. "Ja, ik ben hier nog naar school geweest natuurlijk. Peter Stuyvesant College, toen nog."

Haar zus werd hier geboren en woont nog altijd op Curaçao. Monique heeft erg goede herinneringen aan haar verblijf destijds, maar "oh, wat is er veel veranderd." Op de vraag wat het verschil is, roept ze: "Vorig jaar kwam ik voor het eerst weer terug en wat mij direct opviel was dat alles destijds uit zandpaden bestond! Natuurlijk weet ik ook wel dat nergens de tijd stilstaat, maar ik greep direct even terug naar mijn jeugd." Zij woonde destijds met haar ouders op de Amandelweg en Monique herinnert zich dat het hele stuk naar de Dolphin Academy uit zand en knoek bestond. Overal liepen geiten. "Ik kreeg een zogenaamde cultuurshock toen ik na al die jaren hier weer was", lacht ze. "En dan heb ik het nog niet over alle winkelcentra die er gekomen zijn. Ook het toerisme is enorm toegenomen. Alles wordt volgebouwd naar mijn gevoel." Wat naar haar mening niet veranderd is, is de vriendelijkheid van de bevolking. Het is niet alleen het genieten dat Monique heeft teruggevoerd naar Curaçao. "Nee, ik wil toch ook proberen om de business die ik in Nederland doe, hier uit te bouwen. Stiekem heb ik wel emigratieplannen." Wat zij doet? "Ik ben grafisch ontwerper, illustrator, webdesigner en bouw ook sites." Bovendien uit zij haar creativiteit als beeldend kunstenaar met 'mixed media' en combineert diverse materialen in haar kunstwerken op doek. "Dat heb ik deels in Nederland als zelfstandige gedaan en deels in loondienst. Ik wil me daar eigenlijk wel verder in specialiseren, er meer mee gaan doen." Toen Monique begin dit jaar vijf weken bij haar zus verbleef, 'begon het al te kriebelen'. Wat zij met name heerlijk vindt van Curaçao, is dat mensen veel gemakkelijker contact maken met elkaar. "Dat heb je in Nederland veel minder. Toevallig woon ik in Den Haag op een hofje. Daar zijn de bewoners met elkaar bevriend en hebben we het erg gezellig met elkaar. Maar hier komt dat veel vaker voor. Door het bezoek aan mijn zus, leerde ik al meer mensen kennen. En je wordt door iedereen omarmd, je bent overal welkom. Mensen maken veel sneller contact met elkaar. Heerlijk! Dat, tezamen met de temperatuur, de aanwezigheid van mijn zus, het buitenleven en de schoonheid van het eiland, heeft mij doen besluiten de mogelijkheden van emigratie te onderzoeken." Haar vrienden van het hofje in Nederland zal ze gaan missen. "Maar die verbondenheid met elkaar zal blijven en gelukkig hebben we Skype", grinnikt ze. Ze realiseert zich dat haar sociale leven anders zal zijn dan in Nederland. "Anders, maar zeker niet minder leuk." Inmiddels is Monique hier aan het netwerken geslagen, heeft binnenkort een sollicitatiegesprek en hoopt over drie maanden wat meer zekerheid te hebben over haar terugkomst. "Ik ben overigens wel bereid om ook iets anders aan te pakken, hoor. Het is echt niet zo dat ik strak wil blijven hangen in mijn eigen werkwereldje. Ik moet gewoon kijken wat er op mijn pad komt en daar is het opbouwen van een netwerk ook heel belangrijk bij." Gevoelsmatig heeft zij de beslissing met betrekking tot emigratie al genomen. "Maar", zegt ze voorzichtig, "het is uiteraard afhankelijk van wat ik hier zou kunnen doen. Maar ik heb er ongelofelijk veel zin in." Waarvan akte.